

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

**ЗА ТАКМИЧЕЊЕ У ШЕСТОМ
РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ**

Београд, 2010.

ПРИРЕДИЛИ

Марија Вуковић, наставник у ОШ,, Ђорђе Крстић,, Београд

Драгана Мишић, наставник у ОШ,, Јелена Ћетковић,, Београд

Влада Марјан, наставник у ОШ,, Свети Сава,, Београд

Карте и илустрације преузете су из:

1. Историје за 6. разред, Ћ. Бубало, Б. Бечановић, Клет, Београд 2008.
2. In Nomine Dei, Кратка историја крсташких ратова, грипа аутора, ЗУ Београд 2008.

САДРЖАЈ

1. Хришћанске и исламске земље у раном средњем веку
2. Срби и њихово окружење у раном средњем веку
3. Европа у позном средњем веку
4. Срби и њихово окружење у позном средњем веку
5. Српске земље и њихово окружење у доба османлијског освајања

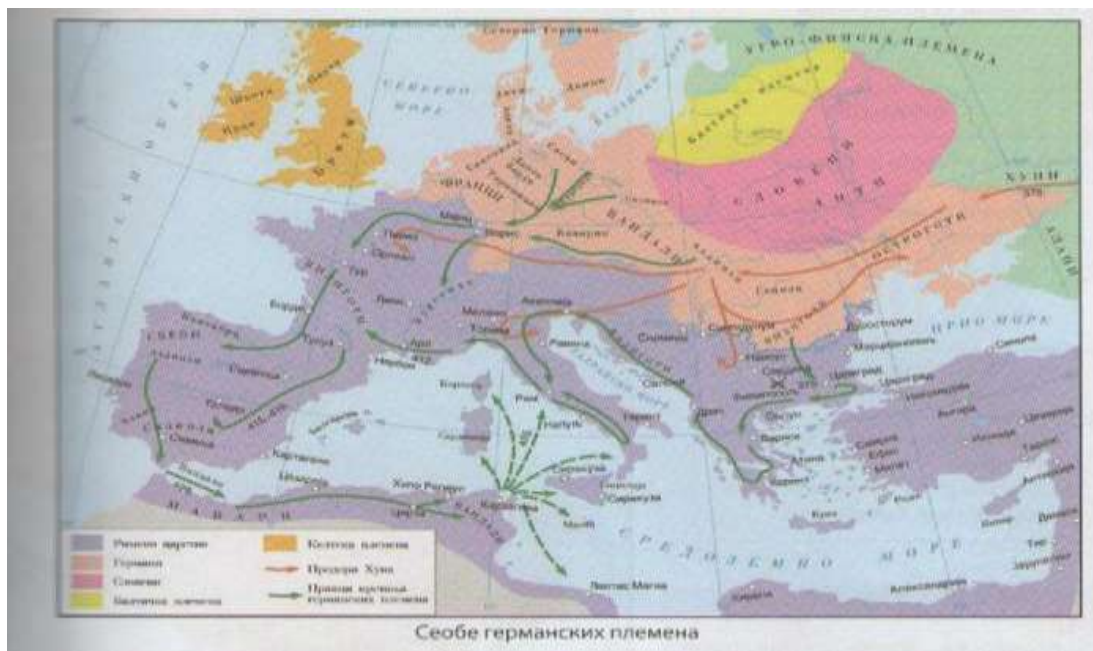
1. ХРИШЋАНСКЕ И ИСЛАМСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

ХУНИ

Из дела Амијана Марцелина „ Regum gestarum libri „ . Амијан Марцелин је живео у другој половини IV века. Пореклом Грк, био је официр римске војске. Од 31 књиге римске историје II – IV века написане латинским сачуване су само оне (од 14. до 31.) у којима описује догађаје друге половине IV века, чији је био сведок. О Хунима, које је видео и упознао бележи:

Свирепост и варварство Хуна превазилише свако варварство и дивљаштво које се може замислити. Они својој новорођеној деци дубоко избараздају образе гвижђем, да би под ножиљцима уништили длаке браде; и зато Хуни до старости имају голу и глатку браду. Њихово здепасто тело, са огромним горњим удовима и несразмерно великом главом, даје им наказан изглед; рекли бисте двоножне животиње, или какав од оних рђаво саделаних дрвених ликова, којима се украшавају ограде мостова. Уосталом, то су створења која под људским обликом живе као животиње. У храни не знају ни за пећење ни за зачине; корење дивљег биља и месо ма какве животиње, чије черреке греју држећи их између свога седишта и коњских леђа, сачињавају њихову храну. Никада се не служе плугом, не станују ни по кућама ни по колибама. Вечно лутајући по шумама и планинама, мењајући без престанка пребивалиште или, боље рећи и не имајући га, они су од детињства навикнути на сва зла: на хладноћу, глад и жеђ.

Њихова стада у том сељењу иду за њима, вукући кола у којима су њихове породице. Ту жене преузимају и шију одело за људе, подижу децу. Питајте те њуде од куда долазе, где су рођени, они вам неће рећи: не знају. Одело им се састоји из кошуље од ланеног платна и кожуха од коже дивљих пацова, прошивених заједно. Кожух им је тамне боје, и када су се једном увукли у то одело, они га не скидају док се не распадне. Шлем или забачена капа и жарена кожа увијана око њихових рутавих ногу допуњавају њихову опрему. Обућа, скројена без мере и облика, смета им толико, да не могу да иду и сасвим су неспособни да се боре као пешаци, док низгледају приковани за њихове коњиће, ружне али неуморне и брзе као стрела. Они на коњу проводе живот, час јашући, час седећи на страни, по женски; ту они држе скупове; ту купују и продају; ту једу и пију; ту чак и спавају, савијени ка врату свога коња. У биткама они јуре без реда и плана, на подстрек разних старешина и устреме се на непријатеља са ужасним криком. Ако наиђу на отпор, они се распрште, али се враћају са истом брзином, рушећи и обарајући што год наиђу на путу. Међутим, они не умеју ни да се успуже на утврђења ни да ударе на ушанчен логор. С изванредном вештином они бацају, на невероватне даљине, стреле с врхом од шиљастих костију, исто толико тврде и смртоносне као да су од гвожђа. Изблиза, боре се мачем који држе једном руком и мрежу коју имају у другој и којом обавију непријатеља, док се он брани под њихових удараца. Хуни су нестални, неверни, повијају се по свим ветровима, подложни тренутном бесу. Знају колико и животиње шта је поштено, шта непоштено. Говоре непознатим језиком. Што се вере тиче, они је немају, или, бар, не врше никакве обреде; њихова највећа страст је злато „ Сухотин, 5 – 6.

КОМЕНДАЦИЈА (ВАЗАЛНЕ ВЕЗЕ)

Ступање слободног човека у нечију службу задржао је касноантички назив комендација. Таква комендација вршила се на свим нивоима друштва. О околностима и условима под којима се комендација остваривала сачувало се више

канцеларијских формулара који су служили као узорак за склапање уговора о комендацији. Један од таквих образаца из збирке формулара настале половином VIII века у граду Туру, описује ступање потпуно осиромашна слободна човека у службу неког веома моћног сениора на следећи начин:

« Узвишеном господину (том и том), ја (тај и тај). Будући да је свима познато да немам чиме да се храним и одевам, замолио сам вашу доброверност – а ваша воља ми је то допустила – да се могу предати у вашу заштиту или комендирати се; а то сам и чинио, и то на тај начин да ми ви морате помагати и штитити како храном тако и одећом у складу с тиме како вам будем могао служити или како то будем завређивао. И докле год будем жив мораћу вам служити и поштовати вас на начин слободна човека; и докле год будем жив нећу се моћи отети вашој власти или заштити; али, за узврат, мораћу до краја свог живота остати под вашом моћи или заштитом. Из тога следи, ако се један од нас усхтедне истргнути испод овог уговора, мораћу своме сууговарачу платити толико и толико солида, а сам уговор остаће и даље на снази. Због тога је било прикладно да буду написане две повеле истог садржаја као потврда овога; а то је и учињено «.

КРУНИСАЊЕ КАРЛА ВЕЛИКОГ

И хронике Отона Фрајзинског:

„ Године од инкарнације Господње 799. папа Лав, који је наследио Хадријана, од Римљана је врло срамотно малтретиран, тако да је изгледало да су му очи ископане и када Карлу дође, пожали се на развој догађаја. Карло, силни победник, који је себи већ био потчинио Баварце, Аквитанце, Саксонце, Данце, Нормане, Британце, Панонце и многе друге провинције под Франачко краљевство, а способан да га још више прошири, крену у Рим да папу освети. Њему, уочи дана када ће ући у Рим, папа Лав на дванаести километар у сусрет пође и свечано га дочека. Када је настало јутро, ушао је у Рим, дочекан од понтифекса и целог народа и уведен у цркву блаженог Петра. Пошто је прошло седам дана, краљ одржа скупштину и изложи узрок свога доласка. Такође и Лав, коме су његови противници велико недело приписивали, без ичијег наговора и из чисте савести за предбачено недело, пред свима се над светим еванђељем оправда.

Године од инкарнације господње 801, а од оснивања Рима 1552. Карло је у 33 години своје владавине од врховног понтифекса, пошто је одбацио име патриција, крунисан и од целокупног народа три пута поздрављен: „ Карлу величанственом, од Бога крунисаном, великом и мирољубивом цару римском, живот и победа !. Назван је 69 царем после Августа. Од тога времена је римско краљевство, које је од Константина па све дотле у краљевском граду, односно Цариграду постојало, прешло на Франке. Цар, дакле, сазвавши грађане и размотривши случај са онима који су у хуљењу на понтифекса изашли као кривци, осуди их на смрт, али на заузимање горе споменутог папе, остави их да се покају, па их само у изгнанство отера. Наскоро Ирена, цариградска краљица посла Карлу посланике и замоли да се учврсти мир између Грка и Франака. Цар преко упућених изасланика запроси Ирену за супругу. Када је она на то пристала, патриције Еције спречи одлуку њену и док су изасланици још у краљевском граду боравили, брата свога Никифора постави за цара, а њу у манастир отера. Никифор, дакле, постаде цар, и помоћнике своје посла са царским изасланицима да преко писма и гласника наизменично успоставе савез. Чак и персијски краљ почаста цара даровима „.

АРАБЉАНИ

НАЧИН ОСВАЈАЊА АРАБЉАНА

У својим освајачким походима Арабљани су примењивали пре војних и друга средства да покоре друге области. Приликом опсаде Јерусалима Арапи су прво ступили у преговоре са браниоцима града. Из тог примера као и других примера види се начин арапског освајања:

„ Наш господар је наредио да започнемо с вама рат ако ви не прихватите наш закон. Приђите нам, будите нам браћа, и ми вам нећемо учинити никакво зло. Ако пак то нећете, онда нам плаћајте данак, а ми ћемо вас бранити од оних који буду хтели да вам учине зло. Ако се ни са тим не слажете, знајте да ћемо с вама ратовати све док се не испуни воља Божја „.

Према онима који су прихватили власт Арабљана су поступали благо:

„ У религиозном погледу, хришћани су, прелазећи под власт муслимана, тиме само добијали, јер се мухамеданци нису мешали у њихове духовне ствари; што се тиче политичке стране, калифи су се, верни једном задатој речи, задовољавали веома умереним данком, због чега је муслиманска власт била далеко блажа од власти императора, који је у правом смислу исисавао крв из удаљених провинција. Ова околност објашњава ону невероватну лакоћу с којом су муслимани освојили Египат „.

МУХАМЕД

Мухамед се приближавао четрдесетој години и све више и више био је обузет религијом. За време светог месеца Рамазана, он би се повлачио, понекад са својом породицом, у пећину у подножју брда Хира, три миље од меке, и проводио много дана и ноћи у посту, медитацији и молитви. Једне ноћи 610. док је био сам у пећини, догодило му се нешто што представља кључни догађај целе мухамеданске историје. Према предању које наводи његов биограф, Мухамед ибн Ишак, Мухамед је тај догађај описао овако:

„ Док сам спавао, са покривачем од свиленог броката на којем је био неки спис, приказао ми се анђеоло Гаврило и рекао: „ Читај ! „. рекао сам: „ Ја не умам да читам „. Притиснуо ме покривачем тако чврсто да сам помислио да ћу умрети. Онда ме је пустио и рекао: „ Читај „. И ја сам читао наглас и он је напокон отишао од мене. И пробудио сам се из сна, и чинило ми се да су те речи исписане на мом срцу. Онда сам изашао, а када сам био на пола пута, у планини, чуо сам неки глас са неба како ми говори: „ О Мухамеде ! ти си гласник Алахов, а ја сам Гаврило „. Подигао сам главу према небу да бих боље видео, и гле, Гаврило у људском облику, са ногама чврсто постављеним на рубу неба, говори ми: „ О Мухамеде ! ти си гласник Алахов, а ја сам Гаврило „.

ЦАР КОНСТАНТИН НА НИКЕЈСКОМ САБОРУ

Сабор је сазван за 20. мај 325. године. али император је допутовао тек око 14. јуна; сабор је символ прихватио 19. јуна, а седнице су закључене 25. августа. Не би требало сумњати да је у периоду између 20. маја и императоровог доласка, на сабору долазило до расправа, полемика и размена мишљења различитих страна у вези с главним питањем. Арије је био позиван на седнице и доказивао је исправност својих мишљења: уснело му је да на своју страну привуче око 17 епископа и много лица из нижег

свештенства и световног друштва. На челу странке православних стајао је ђакон александријске цркве и заменик алек-сандријског епископа, презвитера Александра, учени богослов Атанасије.

Након имнераторовог доласка, одржана је свечаност отварања сабора. коју Евсевије овако описује:

« Када су се епископи окупили на месту одређеном за седнице и када је сваки заузео седиште које му је било намењено, ушао је император одевен у златну одећу, украшену драгим камењем. Сви су устали, а сели су тек након што је он заузео своје место. Епископ који се налазио десно од њега устао је и изговорио кратки поздрав. Император им се, затим, обратио: 'Жарко сам желео да вас видим окупљене. Сада се моја жеља испунила и ја захваљујем највишем бићу, Богу који ме, изливши на мене и друга безбројна добротина, није лишио и ове милости - да вас ујединим и будем сведок сагласности ваших осећања. Раздоре у Цркви Божијој сматрам тежим и опаснијим од спољних ратова, и због њих жалим много више, него због свега осталог.

Пошто ми је Бог Својом милошћу омогућио да победим непријатеља, ја имам намеру да се, благодарећи Богу, наслађујем заједницом са онима којима је Бог преко мене даровао слободу. Сазнавши, пак, за раздоре међу вама, схватио сам да се они не смеју потцењивати, те сам зато одлучио да вас одмах сазовем како бих предупредио зло. Дакле, позивам вас, љубљени служитељи Божији, да предузмете све расположиве мере и да пресечете све несугласице тако што ћете миром покрити ваше спорове. Тиме ћете угодити Богу и учинићете задовољство мени, вашем брату у служењу Богу «.

ЈУСТИНИЈАНОВА НОВЕЛА БРОЈ 6

Јустинијанова новела рој 6 представљала је извор за византијску политичку филозофију о хармонији између цара и патријарха:

ајвећи Божији дар људим који долази одозго, од Његове љубави према човечанству јесу свештенство и царство, од којих прво служи божанским интересима док друго контролише људске интересе и бди над њима: оба извиру из истог начела и украшавају људски живот. Зато ништа не изискује толику цареву бригу као достојанство свештеника, пошто се они непрестано моле Богу за њега...Ако те две установе испуне властите улоге, родиће се такво благовучје које ће само користити људском роду «

Ф. Дворник, Словени у европској историји и цивилизацији, Београд 2001, 227.

УГЛЕД ВИЗАНТИЈСКОГ ЗЛАТНОГ НОВЦА У СВЕТУ

Козма Индикоплеуст, трговац и путник из Александрије. Око 552. кренуо је на пут који га је водио у Етиопију, Индију и Цејлон. Дело „ Хришћанска топографија „ настало је вероватно између 535 – 547. опис Цејлона представља најбољи део Козминог дела. Извештај је пружао од познатог трговца Сопатра, с којим је у исто време на Цејлон допловио и брод с персијским изаслаником:

о обичају, прваци гради и царски чиновници поведоше их да их представе цару који им, након поздрава, понуди да седну и упита их: Срећна ли је ваша

земља, и како ваши послови ? – Добро – рекоше они. Цар упути следеће питање: „ Који је од ваших царева већи и моћнији ? „. Персијанац брзо одговори: „ Наш краљ је највећи, намоћнији и најбогатији. Он је краљ краљева и може створити све што зажели „. Сопатер (филозоф из Апамеје), међутим, није ништа говорио. Краљ га онда упита: „ Зар ти Римљанине, немаш ништа да кажеш ? „. На то Сопатер одговори: „ Шта могу рећи, када је овај рекао толике похвале?! Али, ако сами желите утврдити истину, имате у рукама оба краља, испитајте понаособ и једног и другог и утврдите који је блиставији и моћнији „. На те речи, краљ зачуђено упита: „ Како имам у руци оба краља ? „. Сопатер пак одговори: „ Овде је новац и једног и другог: златна номизма – византијски, и драхма или сребрни милисариј – персијски. Погледај ликове и једног и другог и сазнаћеш истину. Цејлонски владар приставши на то, наредио је да му донесу обе монете. Византијски новац је био од чистог злата, светао и добро искован, јер су се овамо довозили најбољи примерци; што се тиче персијског милисијарија, довољно је рећи да је он био од сребра и није могао да се пореди са номизмом. Цар мало проврте у рукама једну и другу монету, и похваливши златну номизму, рече: „ Наравно, Ромеји су и славнији и моћнији и паметнији „. Тада Сопатру указаше нарочите почести: посадише га на слона и уз оглашавање бубњева га вођаху по граду „. .
Шуњић, 103. Успенски, 1, 373 – 374.; Успенски, 1, 373 – 374.

ЦАРСКИ ГИНЕКЕЈ

„ У пространим одељењима, која су чинила царски гинекеј, царица је владала као неограничена господарица. Као и цар, и она је имала, да је прати и служи, многобројну послугу од жена и дворских великодостојника. На челу њене куће био је један начелник или велики коморник, врховни старешина коморника, референдара, вратара, церемонијал – мајстора, придодатих на личну службу василисе, и који су сви као и копљаници или протоспатари који су бдили над њеном личношћу, били брижљиво бирани међу дворским евнусима. За службу при столу, царица је имала, као и цар, свога великог столоравнатеља и свога великог пехарника. На чело њених жена била је постављена велика дворуправитељица, обично одликована високим достојанством патрицијке с појасом и која је управљала уз припомоћ надзорнице царичине гардеробе, безбројном војском дворских дама, коморкиња и дружевница. Цар је обично сам водио бригу о постављању особа које је требало да буду придодате на службу Августу, и он је за себе задржавао искључиво право да својом руком преда великој дворуправитељици знаке њеног достојанства и да прими заклетву нових дворских госпођица. Али је већини службеника гинекеја царица преко тога давала какву особену инвеституру, да би сасвим показала да они њој припадају. И мада су, на дан свога постављења, обукавши званично одело свога звања, златну тунику, бели плашт, високу капу у облику куле, прополома, са које је висио дуги бели вео, василисине жене биле извештене од начелника, да морају имати у срцу страх господњи и задржати искрену верност, потпуну оданост василевсу и Августу, може се с разлогом веровати да су оне, кад једном буду примљене у царичину собу, брзо заборављале цара да сасвим припадну владарки.
Сигурна у верност својих службеника, царица је, у свом гинекеју, била неограничена господарица свих својих дела, и према своме карактеру и тремпераменту, разно искоришћавала ту слободу. За многе од тих лепих царица старање о њиховом оделу било је једно од главних занимања. Кажу да је Теодора, кокетна и кулава, претерано водила бригу о својој лепоти: да би јој лице било одморно и љупко, она је продужавала

спавање до неко доба; да би својој кожи сачувала сјај и свежину, купала се често и дуго; волела је блесак свечаног одела, сјај великих плаштова од љубичастог пурпура везеног златом, блистав накит, драго камење и бисер, знала је да је њена лепота најбоље јемство за њену свемоћ. Друге су биле простије у своме облачењу. Зоја је, изван великих дворских церемонијала, носила само лаке хаљине које су лепо стајале њеној плавој лепоти, али зато је она волела мирисе и косметике, и њено одељење, где је лети као и зими буктала велика ватра која је слућила за справљање паста и аромата, личило је по мало на лабораторију каквог алхемичара. А дуге су најзад, одбацујући то претерано улешавање, више волеле, како каже један савременик, „ да се оките сјајем својих врлина „, а „, косметичку вештину драгу Клеопатри „, сматрале за ситну и достојну презирања.

Неке су као Теодора, држале да је укусно спремљен сто преимућство нераздвојно од највише власти; друге су мало трошиле на себе и нарочито налазиле задовољство да гомилају новац у огромне касе. Многе су биле побожне: молитве, дуга стајања пред иконама, озбиљни разговори са калуђерима који су били на гласу са свога строгог живота, испуњавали су много часова у животу једне царице. Многе су волеле и књижевност. Оне су око себе скупљале читав круг књижевника, који су за њих писали дела у прози или у стиховима, увек издашно награђивани; каткада чак, , неке од ових царица, једна Атенаида, једна Евдокија, нису сматрале испод достојанства да и саме пишу, а поглавито владаркама из династије Комнена остао је заслужени глас образованих и учених жена. Друге су налазиле више задовољства у грубим шалама дворских будала и мимичара, и саму велику Теодору, тако умну поред свега тога, забављало је каткад, са њеном урођеном генијалношћу за режирање, да приреди, често на рачун својих гостију, забаве доста сумњивог укуса. Најзад, дворске и љубавне сплетке заузимале су много места у животу тих жена и од гинекеја чиниле једно место које је задавало бриге и самоме цару.

Не треба заиста мислити да је једна византијска царица делила све своје време на молитве, облачење, примање, гозбе и свечаности. Често су узвишеније бриге узнемиравале мозак тих владарки, и не један пут се утицај гинекеја осетио на раду владе. Августа је имала своју личну имовину, којом је управљала како је она налазила за добро, не питајући па чак и неизвештавајући василевса, она је имала своју личну политику, и не ретко та се политика доста рђаво слагала са вољом владара. Што је још занимљивије, и што мало изненађује у једној тако апсолутистичкој монархији, у многим питањима цар је василиси остављао потпуно одрешене руке и често чак није ништа знао шта се код ње догађа. И зато је гинекеј сакривао чудне или страшне тајне. Кад је Антим, цариградски патријарх, јако осумњичен за јерес, позван пред сабор, искључен из цркве, и од Јустинијана осуђен на прогонство, он је у самом двору, у Теодорином одељењеу, нашао уточишта. С почетка се мало зачудише наглост престанку прелата; затим га заборавише, мислећи да је умро. И било је велико запрепашћење кад доцније, по смрти царичиној, нађоше патријарха у дну гинекеја; он је провео дванаест година у том тајном склоништу, а Јустинијан никад ништа о томе није сазнао, и – што је можда још више за дивљење – Теодора никада није издала своју тајну.

У гинекеју се исто тако сковала завера у којој је као жртва пао цар Нићифор Фока. Теофана је могла примати своје саучеснике а да цар ништа не посумња, увести наоружане заверенике у женско одељење, и тако их добро сакрити да, кад је владалац, извештен у последњем часу, једним нејасним писмом, о завери која прети његовом животу, наредио да се претресе гинекеј, нису нашли никога и мислили су да их је неко обмануо. Два сата доцније, по једној бурној ноћи, вођа завере буде и сам подигнут у тршчаној корпи, у царичино одељење и василевс, изненађен без одбране у својој соби,

паде, са лобањом процепљеном једним страшним ударом мача, и са телом прорешетаним ранама....“.

2. СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

СЛОВЕНСКО – АВАРСКИ НАПАД НА СОЛУН

Према Чудима Светог Димитрија:

"Сав словенски народ договори се да одмах и неочекивано нападне зидине. Словени који се налажаху на бродовима побринуше се да их заштите одозго даскама и покрију такозваним вирсима (кожама), да би, када чамци приђу зиди-нама, учинили веслаче нерањивим за оне који би са зицина на њих бацали каме-ње или одапињали стрсле. И небеска Промисао, захваљујући молитвама муче-ника, ули им у душу тај први кукавичлук - не приђоше ираво према граду, већ се зауставише у оном делу залива који се назива Келариј. Док се варвари тамо задржаваху настојећи да снроведу у дело лукавство које беху замислили, град-ски житељи скупише мало храбрости и припремише у луци неколико дрвсних сплавова помоћу којих развукоше ланац... Кроз три дана, када Словени почеше напад, град би спасен заступништвом св. Димитрија, при чему непријатељска морнарица би разбијсна и вода је одвуче, а велики део њен пропаде у таласима. Вођа Словена по имену Хаџон допаде у заробљеништво и би каменован.

"Ускоро после овог пораза Словени озбиљно расправљаху о свему што се зби и, сакупивши велике дарове, послаше апокрисијарије аварском кагану, обећаваши да ће му дати велику своту новца и огроман ратни плен након заузи-мања нашег града, под условом да с њима склопи савез. Сматраше да град лако може бити освојен, *зато што се налази у обласиш коју они беху заузели, у којој од њега зависне градове или епархије они опустошише*, и, оставши тако, како је речено, потпуно усамљен усред туђег становништва, он примаше *све избеглише из подунавских земаља: Паноније, Дакије, Дарданије и других епар-хија и Градова, који у њему налазише уточиште*.

"Поменути аварски каган радо се сложи да испуни њихову молбу и, са-бравши сва њему потчињена варварска племена, заједно са свим Словенима и Бугарима и безбројним народима кроз две године с многобројном војском по-ђе према нашем граду. И, наоружавши изабране коњанике, посла их напред најкраћим путем, наредивши им да изненада нападну град, те да, извевши или побивши његов гарнизон, чекају хана и

његову војску с различитим врстама војних оруђа, намењених уништењу наше отаџбине".

О ДАЛМАЦИЈИ И СУСЕДНИМ ПЛЕМЕНИМА

ар Диоклецијан је много волео земљу Далмацију и зато је, доведши народ из Рима са њиховим породицама, населио њих у овој земљи Далмацији; они беху названи Романима, јер су из Рима пресељени и тај назив носе све до данас. Овај цар Диоклецијан подиже град Сплит и у њему сазида палату која се не може ни речима ни пером описати, иако их је дуго време оштетило. Шта више, и град Диоклију, који сада држе Диоклицијани (Дукљани), исти цар Диоклецијан подиже, због чега су становници те земље названи Диоклицијанима.

Власт ових Романа протезала се до реке Дунава. Једном приликом они (Романи) желећи да пређу реку и упознају становнике с оне стране реке, прешавши нађоше словенска племена ненаоружана која се зваху и Авари. И нити су ови (Романи) очекивали да с оне стране реке има неких становника, нити они (Словени) да их има с ове. Пошто су Романи затекли ове

Цар Ираклије
610-641

Аваре ненаоружане и неспремне за рат, нападну их, покупе плен и робље и и врате се. И отада, створивши две смене, Романи смењиваху од Ускрса до Ускрса своју војску, тако да се на велику и свету суботу састајаху једни с другима, они који су се враћали из војних станица и они који су на ту дужност одлазили. И близу мора, испод истог града (Сплита) налази се град звани Салона, велики као пола Цариграда. У њему су се сви Романи сакупљали и оружали и покретали одатле и стизали до клисуре, која је од истог града удаљена четири миље и која се до данас назива Клис, јер затвара оне који одонуд долазе. И одатле су одлазили према реци (Дунаву). Пошто је такво смењивање (војника) обављано много година, Словени с оне стране реке, који се и Аварима називају, заједнички се присете и рекну: „Ови Романи, прешавши и покупивши плен, од сада ће стално прелазити против нас и због тога ћемо удесити нешто против њих.” Тако се дакле Словени,

односно Авари саветоваше и када Романи једном пређоше, они им поставише заседу и, ступивши у борбу, победе их. И покупивши њихово оружје и заставе и преостале ратничке трофеје, напред речени Словени пређоше реку и стигоше близу клисуре. Тамошњи Романи их опазе и, видевши заставе и наоружање својих саплеменика, помисле да су то њихови саплеменици, те кад горе споменути Словени стигоше до клисуре, пустише их да прођу. Пошто ови прођу, Романи одмах потисну и заузму напред споменути град Салону. И населивши се тамо, после кратког времена почну пљачкати Романи који су живели у равници и по узвишенијим местима, униште их и завладају њиховим земљиштем. Остали Романи нађу спас у приморским градовима и држе их све до данас. Градови су: Котор, Рагуза (Дубровник), Сплит, Трогир, Задар, Арба (Раб), Векла (Крк) и Опсара (Црес), чији се становници до данас називају Романима

Константин Порфирогенит

О СРБИМА И ЗЕМЉИ У КОЈОЈ САДА ОБИТАВАЈУ

реба знати да Срби воде порекло од некрштених Срба, названих и Бели, насељених с оне стране Турске (Мађарске), у крају који се код њих назива Бојки; њима је у суседству и Франачка, исто као и велика Хрватска, она некрштена,

која се назива и Бела. Тамо су дакле и ови Срби од давнина настањени. Пошто су два брата наследила од оца власт над Србијом, један од њих, преузевши половину народа, пребегне Ираклију, цару Ромеја; цар Ираклије га прими и као место насељавања даде му у солунској теми Сервију, која од тада тај назив носи.(...) После неког времена исти Срби одлуче да се врате у своје земље и цар их отпусти. Када су прешли реку Дунав, покају се, и преко стратега који је тада управљао Београдом, јаве цару Ираклију да им додели другу земљу за насељавање. И пошто садашња Србија и Паганија и земља Захумљана и Травунија и земља Конављана беху под влашћу цара Ромеја, а те земље опусте од Авара (јер из тамошњих земаља они изгнаше Романе који сада станују у Далмацији и Драчу), то цар у овим земљама насели исте Србе и беху они потчињени цару Ромеја; цар њих покрсти доведши свештенике из Рима и, научивши их да правилно врше дела побожности, изложи им хришћанско вероучење.(...)

К.Порфирогенит

О ЗАХУМЉАНИМА И ЗЕМЉИ У КОЈОЈ САДА ОБИТАВАЈУ

Земљу Захумљана раније су држали Ромеји, мислим Романи, које је цар Диоклецијан преселио из Рима (...). Ова земља Захумљана беше под царем Ромеја, али пошто и земљу и њен народ поробише Авари, остаде потпуно пуста. Захумљани који сада тамо станују су Срби, потичући из времена оног архонта, који је цару Ираклију пребегао. Захумљани су названи по планини која се зове Хум, а иначе на језику Словена Захумљани значи „они иза брда”, пошто је у овој земљи велико брдо на коме су два града Бона и Хум; иза тога брда пролази река названа Бона (Буна), што значи добро.

Род антипата (проконзула) и патриција Михајла сина Вишетиног, архонта Захумљана, потиче од некрштених становника на реци Висли, који су названи и Литцики и населили се на реци названој Захлума.

У земљи Захумљана су насељени градови: Стон, Мокрискик (Мокро), Јосли (Ошље) Галумаиник (Глумине), Добрискик (Добрача).

ХРИСТ КРУНИШЕ КОНСТАНТИНА
ПОРФИРОГЕНИТА

ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА (СРБА и ХРВАТА)

Летопис Попа Дукљанина мастао је у 12. веку и говори о најстаријој историји јужних Словена, о 9. веку и покрштавању, које се десило за време 11 краља Светопелека (Будимира):

„ Међутим, умре краљ Саримир и краљевину добије син његов Светопелек (Будимир) по имену. А за краљевања краља Будимира, пошаље папа Стефан писмо преподобном мужу Константину, учитељу, зовући га к себи, будући је чуо о њему, да је својим проповедањем обратио неизбројени народ и зато га је желио видети. И тако Константин муж свети постави свештенике и писмена за језик славонски, сложивши преведе евангелие Христово и Псалтир, и све божествене књиге старог и новог завета са грчког језика на славонски па им и службу утрои по начину грчком; утврди их у вери Христовој и опростивши се са својима, које бијаше обратио, по апостолској речи похити у Рим ићи; а у ходењу прође кроз краљевину краља Будимира и буде од њега са чешћу дочекан. Онда божији муж Константин коме после папа име Кирил надјене, кад га за монаха посвети, почне проповедати краљу евангелие Христово и веру у свету Тројицу, на које проповедање краљ Будимир стане у Христа веровати и буде с целом својом краљевином крштен и постане православни и прави почитатељ свете Тројице. За мало

дана после остане блажени муж с краљем, утврди га у вери и науком Христовом и опростивши се са свима християњима оде у Рим. У то време била је велика радост и християњани сижу се са планина и подлазе из сакривених места и стану хвалити име Господа и благосиљати га, који је сахранио оне, који су се у њега уздали „

ПОКРШТАВАЊЕ СЛОВЕНА ЗА ВРЕМЕ ЦАРА ВАСИЛИЈА I

Према Константину Порфирогениту:

„ Ова племена немају народне кнежеве, већ њима управљају жупани, то јест, племенске старешине, како се то примећује и код других Словена. већина њих остала је дуго непокрштена. међутим, за владавине христољубивог цара Василија, они су послали поклицарес молбом да буду покрштени сви они међу њима који још увек нису примили хришћанску веру, и да буду потчињени царству Ромеја, као што је то било и раније. На ово је блажени и прослављени цар одговорио тако што им је послао царског мужа с јерејима, који су покрестили сва до тада непокрштена племена. Затим им је цар за кнежеве потврдио оне које су они сами изабрали, из рода којем су они били одани, тако да све до сада кнежеви код њих потичу из тих истих родова, а не из неких других „

ВОЈНИЧКА СПОСОБНОСТ СТЕФАНА ВОЈИСЛАВА

Византијски писац с краја 11. века Кекавмен у делу „ Strategicon „ даје упутства византијским војсковођама како да се чувају да их непријатељ не ознеади и порази. Први пример тиче се византијског пораза 1042. године:

„ Но када год уђеш и опљачкаш земљу његову, ако има онде кланаца, кроз које си ушао, не враћај се истим путем. Они (непријатељи) ће наине – познавајући тешкоће кланаца – њих запосести и тебе уставити на путу када се будеш враћао. Тако учини и Требињанин Србин (Стефан Војислав) главару (капетану) Драча Михајлу, сину канцелареву (логотетову) у Дукљи и погуби војску његову, која је бројала преко 40.000 људи. Изашавши наине, поменути Михаило на Дукљу, опљачка је, али вративши се нађе поседнуте кланце, кроз које је изашао и буде ухваћен. И да је одмах ударио другим путем, био би изашао без губитака, али буде ухваћен због рђаве одлуке, или боље због слаба искуства „

Друго место тиче се неке иначе непознате епизоде из живота Стефана Војислава, између 1043 и 1050. године, кад је некако умро. Кекавмен прича:

„ Поменућу ти и другачију варку неког човека из народа т.ј. човека који није Византинац. Катакалон Клизомењанин (Клазомењанин) био је стратег Дубровника. И хтеде стратег да постави победни знак (трофеј) помоћу претворна пријатељства. У Зети у Стону, био је старешина над таборима Далмације Војислав Дукљанин. Желео га је да савлада. Па што уради ? Опријатељи се с њим шаљући му чешиће дарове и желећи да га у томе превари. Но он, иако је био човек из народа имао је ипак природну и искуством стечену мудрост, па примаше дарове и одговори, да је роб царев, тобоже због врсноће и дарова стратигових. А како је старешина (топарх) имао сина управо рођена, поручивши стратег; да ће му кумовати код крштења. Кад је пак старешина с весељем казао и „ Ако заповедаш „ и „ Дођи у кућу моју „, стратиг не хтедне. Углаве дакле

обојица где ће у средини између окружја стратигова и краја топархова учинити духовно родбинство (окумити се). И имађаше стратиг брзе лађе, опремљене за море (уз море наине је било оно место), да га, кад намигне, савладају и баце у брзу лађу. А исту намеру је имао и топарх и имао је храбре људе припремљене на скровиту месту, да навале, кад учини знак, што им га назначи и да онда свладају стратига и његове пратиоце. То се и згодило. Потом су се састали, изљубили и седоше. У час дакле, кад су поседали, на дани знак окруђише стратига и свезаше му руке и ноге одведу њега свезана и са сином његовим и са свима његовим пратиоцима па и брзе лађе његове одвуку у Стон. Тако сплеткама и замкама којима хтеде другога да ухвати буде сам ухваћен на срамоту Римљана. Зато пази, да оно што лукаво смишљаш, не буде победним знаком (трофејом) других ; несрећа наине једних постаје слава и добитак других. Треба дакле да радиш промишљено „.

Европа у 11. веку

3. ЕВРОПА У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

САБОР У КЛЕРМОНУ 1095.

У Клермону у Оверњу одржан је историјски сабор; и мада је био хладни новембар, хиљаде људи је дошло из стотинак градских општина, подигло шаторе на отвореном пољу, окупило се у огромном броју који није могла да прими ниједна дворана, и дрхтали од емоције док им је папа Урбан, подигнут на говорницу у средини, на француском језику одржао најутуцајнији говор у историји средњег века:

„ О народе франачки ! Роде од Бога вољени и изабрани !..Из тамнице јерусалимске пљачкајући и палећи. Они су део заробљеника одвели у своју земљу, док је један број суровим мучењем побијен. Они својом нечистотом скрнавe олтаре, па их онда руше. Сада су царевину Грка раскомадали и отели тако велику територију да ју је немогуће прећи за два месеца.

На коме онда почива тежак задатак да се те и из Константинопоља послат је тужан глас да је један проклети народ, потпуно отуђен од Бога силовито напао земље тих хришћана и

побио многе становнике, неправде освете, и да се та територија поврати, ако не на вама – вама којима је изнад свих осталих Бог поверио изузетну ратничку славу, велику храброст и снагу да уништите моћ оних који вам се одупру ? Нека вас охрабре подвизи ваших предака – сјај и величина Карла Великог и других ваших краљева. Нека вас подстакне Свети гроб нашег Господа и Спаситеља, који сада држе нечисти народи, као и света места која су сада оскрнављена...Нека вас ниједан ваш посед не задржи, нити брига за породичне послове. Јер ова земља коју сада настањујете, затворена је са свих страна морем и планинским врховима, сувише је уска за ваше велико становништво; она једва снабдева са довољно хране и оне који је обрађују. Због тога ви убијате и

Сабор у Клермону

прождирете једни друге, зато водите ратове и зато многи од вас страдају у унутрашњим сукобима.

Нека зато мржња напусти ваше редове; нека се ваше свађе окончају. Пођите на пут до Светог Гроба; узмите ту земљу од злог народа и покорите је. Јерусалим је земља плоднија од свих, рај уживања. Тај краљевски град, смештен у средишту планете земље, преклиње вас да му дођете у помоћ. С радошћу пођите на ово путовање ради опроста ваших грехова и будите сигурни у награду неуништиве славе у Царству небеском „,

ОСВАЈАЊЕ ЈЕРУСАЛИМА (1099)

Према хроници бенедиктинског опата Екерхарда:

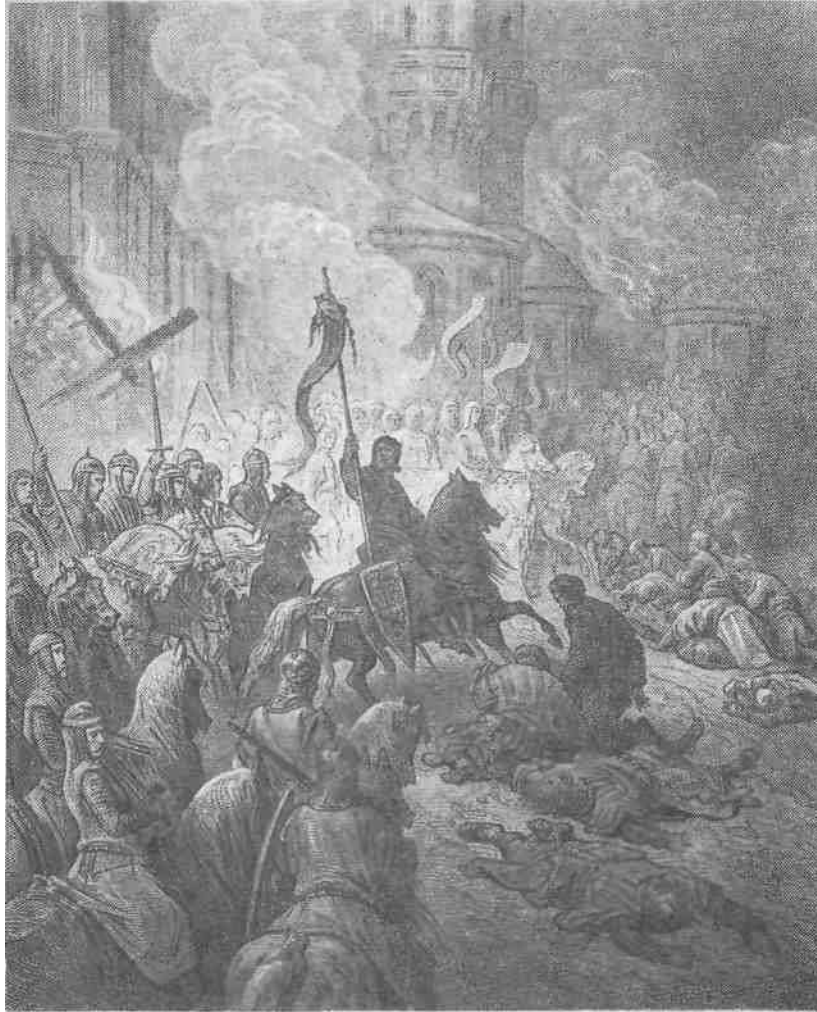
„ 1099. Тако дођу под вођством и уз помоћ Божију све до Јерусалима. А кад су опседајући град страдали, нарочито због недостатка воде, изјавише у већу, што су га држали бискупи и кнезови, да морају босоноги обићи град, да би им онај, који је за нас у понизности у њега ушао, ради понизности њихове према њему град отворио па да би они у име његово судили непријатељима. Помирен тако том понизношћу преда им Господин град 8. дан после понижења њихова – на онај дан наиме, кад је прва општина одатле протерана, када су многи верници светковали светковину разиласка апостола. Ако пак неко жели да зна, шта се догодило с оним онде непријатељима, нека зна да су у Саломоновом трему и у храму његовом победници на коњима до колена јахали у крви сараценској.

Кад се затим наредило ко ће морати да чува град и кад су се остали, из љубави према домовини и поштовања према родитељима хтели вратити, јављено је да је вавилонски краљ дошао у Аскалон с небројеном паганском војском и да ће оне Франке који су били

у Јерусалиму одвести у ропство и освојити Антиохију, како је сам говорио, али Господ одреди другачије. Кад су они који су се налазили у Јерусалиму, истину сазнали да је вавилонска војска у Аскалону, потекоше им у сусрет пошто су опрему и немоћне оставили са посадом у Јерусалиму. Када су угледали небројену непријатељску војску, падну на кољена и позову Бога који им је и у другим невољама уек помагао да и у овом боју скрши силу паганску и ђаволску, а краљевство Христа и цркве да рашири од мора до мора. Бог кога су позивали зачас им помогне и да снагу и смелост на диван начин; ту у хришћанској војсци није било више од 5.000 коњаника и 15.000 пешака, а на непријатељској страни могло је бити 100.000 коњаника и 40.000 пешака. Тада се Бог дивно јавио слугама својим, и још пре него је дошло до сукоба, натера непријатеља у бег и отме им укупно оружје, па се нису могли поуздати у оружје све и да су се хтели после одупрети.

Прославивши овако победу, војска се врати у Јерусалим и оставивши онде војводу Готфрида, врати се у Лаодикеју....те велика већина, како смо пре рекли, похита кућама. Други, који су онде остали, задржали су, по божијој наредби, земљу све до сада у миру...”

ПАД ЦАРИГРАДА 1204. године

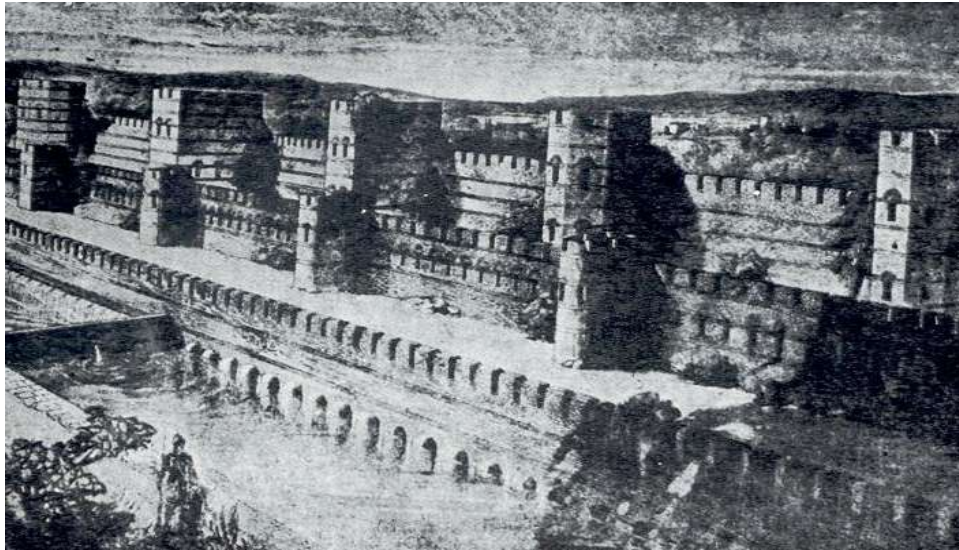
После крсташког заузимања Цариграда Готфрид Вилардуен (1150 – 1212) је остао у Латинском царству као „ маршал Романије „. Из његовог извештаја о 4. крсташком рату веродостојан је опис заузимања Цариграда:

„ За то време се цар Мурзуфл улогорио са свим својим снагама на отвореном простору насупрот нашем борбеном поретку и ту разапео своје пурпурне ђаторе. Тако је остало све до понедељка ујутро када су људи са разних бродова узели своје оружје и опрему. Грађани Константинопоља су сада били много мање уплашени од наше војске него у време нашег првог напада. У ствари, били су толико самопуздани да се дуж бедема и кула ништа осим људи и није могло видети. Тада је отпочео жесток и величанствен напад и сваки од бродова је запловио право напред. Крици који су се чули од борбе пшодигли су такву буку да се чинило као да се земља урушава.

Напад је трајао већ дуже време када је наш Господ подигао за нас ветар звани Бореј, који је бродове још ближе притерао обали. Два брода који су били међусобно везани, један по имену „ Ходочасник „, а други „ Рај „, толико су се приближили једној кули, први са једне, а други са друге стране, пошто су их Бог и ветар гонили напред, да су је лествице са „ Ходочасника „ већ додиривале. Истог тренутка су један Венецијанац и са њим француски витез по имену Андре Дурбоаз, продрли унутра. Други су кренули за њим и коначно, браниоци су били сатрвени и истерани.

У тренутку када су то приметили, витезови на транспортним бродовима су се искрцали, прислонили мердевине на зидине, попели се уз њих и заузели још четири куле. Тада је и остатак војске ужурбано похрлио са ратних бродова, галија и транспортних пловила, колико год је ко хитро могао. Развалили су три капије и ушли у град. Онда су са пловила доведени кољи, витезови су их узјахали и одјахали право ка месту где је био логор цара Мурзуфла. Он је своје одреде постројио испред шатора, али, чим су његови људи видели витезове на коњима како јуришају ка њима, повукли су се у нареду. Сам цар је побегао кроз градске улице у дворач Буколеон.

Уследило је клање и пљачка. Свугде су убијали Грке, а њихове коње, ждребце, мазге и осталу имовину грабили као плен. Број убијених и рањених био је тако велики да их нико не би могао пребројати. Велики број грчких племића побегао је према капији Влахерна. До тада је, међутим, већ прошло шест сати и наши људи су се уморили од борбе и покоља. Војска се почела окупљати на великом тргу унутар Константинопоља. Онда су, убеђени да ће им бити потребно најмање месец дана да потчине цео град, са његовим великим црквама и палатама и људима унутар њих, одлучили да се сместе поред већ заузетих зидина и кула „.

Цариградско утврђење

ЖАКЕРИЈА 1358.

Устанак француских сељака описао је у својим „Хроникама„ Жан Фроасар (1337 – 1410.) француски хроничар и савременик:

„ Велика је бура похарала неколико делова Краљевине Француске: околину Бове, покрајину Бри и Марн, околину Лаона и покрајину Валoa, околину Куси и Соасон, јер се неколико људи без вође из покрајинских градова побунило у околини Бовеа. У почетку их је било једва стотину, и они су тврдили да све високо и ниже племство француског краљевства издаје земљу и да би била велика срећа да се сви без разлике побију. Сваки је од њих говорио: „ То је истина, проклет био ко спречи уништење племића „.

Нато се дигоше и без даљег саветовања, наоружани само окованим штитовима и ножевима, пођоше према кући неког витеза у близини, провалише у њу и запалише је те убише њега, његову жену и сву децу. Затим пођоше према другом дворцу, где су беснели још горе; ухватили су витеза и везали га за стуб; затим су убили његову жену и сву децу и напoкон њега самог уз велике муке, запалили су дворац и разорили га.

Тако су харали по многим другим дворцима и угледним кућама те им се број ускоро повећао на шест хиљада. Куд год су долазили, повећавао се њихов број, јер су се сви из нижег пука прикључивали њима, док су сви племићи са женама и децом бежали пред њима. А жене и девојке носиле су децу десет и двадесет миља испред њих на сигурно остављајући кићу и имање на милост ви немилост. Ти зликовци без вође и наоружања пљачкали су и палили свуда убијајући све племиће и силујући без милости и сажалења све жене и девојке које су нашли, харајући као бесни пси.

Таква се дивљаштва сигурно никада нису догађала међу хришћанима или Сараценима; наима, што је ко од њих више злодела починио, и то злочина каквих се ниједан људски створ не би усудио ни замислити ни измислити, ни гледати, тај је код њих заслуживао веће поштовање. Не усуђујем се приповедати грозоте које су починили женама.....

Кад су племићи у крајевима око Бове, Корби у покрајини Вермондоа и Валoa и у осталим земљама где су зликовци харали видели како им се куће разарају и пријатељи убијају, позову у помоћ своје пријатеље у Фландрији, Брабанту и суседним крајевима и ускоро дођоше ови са свих страна. Тако су се ујединили странци и племићи у земљи које су они водили. И они почеше ове беднике без милости сећи и убијати те их вешати на најближа стабла. У једном једином дану поубијао је краљ Наваре више од 3.000 њих код Клермона у земљи Бове. Али њихов је број био већ толико порастао да их је већ све скупа могло бити преко 100.000. Када су их питали зашто тако дивљају, одговарали би да не знају, али да се поводе за другима и да мисле да морају све племиће на свету сасвим искоренити.

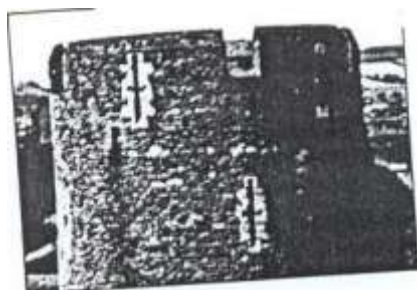
У то време вратили су се из Пруске гроф де Фоа и његов рођак капетан де Биш.

Они стигну до града Мо у покрајини Брије и одмах пођу к војвоткињи и осталим госпођама, које се веома развеселе њиховом доласку, јер су сваки дан биле у опасности од сељака, али и од самих грађана града Мо. Наима, када су зликовци чули да се онде налази много жена, девојака и деце племића, дигли су се заједно са људима из грофовије Валoa и појавили су се пред градом. А када су с друге стране, људи у Паризу чули како су се ови удружили, напусте и они једнога дана Париз и похрле онамо у великим гомилама. Било их је вероватно 12.000 и сви су били жедни злодела. Са свих страна и по свим путевима који су водили у Мо придружио им се народ и појавио се

пред тим градом. Грађани им отворе врата уместо да им забране улазак. И људи продру у толиком броју у град да су их све улице до трга биле пуне.

Али гроф де Фо и капетан де Биш поставе се у пуној ратној опреми на тргу, дођу пред врата, отворе их широм и крену на малене, прљаве и лоше наоружане сељаке с војводским заставама и капетанском заставицом, а сви су имали исукане мачеве, спремни да се бране и заштите трг. Када их је руља видела како стоје у тако красном реду, охладио јој се бес, иако су ови други према њиховој множини били само мала група. И први почеше узмицати; а племићи навалише за њима секући све и будући својим мачевима и копљима. Тада предњи, који су примали ударце, побегну уплашени и почну да руше оне који су иза њих стајали. Али сада навале сви наоружани племићи кроз врата, убрзо постану господари положаја и баце се на беднике, стану их у гомилама обарати убијајући их као дивље звери и потискујући их из града тако да се више нису могли сакупити. Поубијали су их толико да су били сасвим изморени и исцрпени, а натерали су их у гомилама и у реку Марну. Укратко. Тога је дана било потучено више од 7.000 сељака и ниједан од њих не би био умакао да су их даље прогонили.

Када су се племићи вратили запале град Мо и спале га потпуно са свим простим пуком колико су га могли затворити. После тога пораза у Мо нису се сељаци више нигде побунили, јер је млади господар Кусиа, звани Ангеран, сакупио већи број племића који су без милости убијали побуњене сељаке где год су их стигли „.

Отвори на уврћењу кроз које су се одапињале стреле

ЕНГЛЕСКА MAGNA CHARTA LIBERTATUM (1215.)

Јован по милости Божијој краљ Енглеске...

Узмите на знање да ми, имајући пред очима Бога, ради спасења душе наше, као и свих наших предака и наследника, а у славу Бога и ради што већег дизања Свете Цркве и ради побољшања прилика наше државе...

1. Допустили смо и овим писмом утврђујемо у име наше и наших потомака, занавек, да енглеска Црква буде слободна, права јој нетакнута, а слободе јој остану неповредиве...

2. Даље за све слободне људе наше државе у име наше и наших наследника, занавек, дозволили смо све слободе које следују и које они и њихови потомци добијају од нас и наших потомака.

12. Ратни откуп и новчану потпору у нашој држави може разрезати само велики државни савет, изузев да можемо за откуп самих нас, за витешку опрему нашег првенца и за једноставну удају наше првенице ћерке скупљати новчану помоћ, али и за овај циљ тек само умерену. Исто то да се односи и на опорезивање вароши Лондона.

13. И варош Лондон да одржи старе своје повластице и своје слободне обичаје како на суву, тако и на мору. Осим тога хоћемо и дозвољавамо да све друге вароши, градови, села и пристаништа одрже своје старе повластице и слободне обичаје.

14. Ради одржања великог савета за изгласање и утврђење пореза и новчане потпоре – изузев помеута три случаја – надбискупе, опате, грофове и више бароне известићемо нашим писмом сваког за себе. Даље ћемо уопште бар за 40 дана преко аших шерифа и белифа (чиновника) све оне који су наши непосредни вазали известити о одређеном року и о одређеном месту.

20. Слободни људи биће кажњавани сразмерно њиховим малим преступима и великим злочинима, али њихова основна имовина не може да се одузме: не сме се одузети земља поседницима, рба трговцима, рало орачима.

39. Ниједног слободног човека нећемо ми ухапсити, нити затворити, нити лишити имања, нити ставити ван закона, нити прогонити или било на који начин увредити докле год не буде осуђен на основу законске пресуде својих равних или на основу земаљских закона.

41. Сваки трговац може слободно и сигурно отићи из Енглеске и доћи у Енглеску, може се бавити у Енглеској и ићи овамо онамо у Енглеској по води и суву у циљу да купује и продаје без сваке незаконите царине, плаћајући само уобичајену царину.

60. Све споменуте обичаје и повластице које смо одобрили да се одржавају у нашој држави, у колико се односе на нас, ми ћемо их одржати према нашим вазалима, а и сваки у нашој држави, како црквени тако и световни људи, ће их одржати – у колико се њих тиче – према својим вазалима.

61. Како смо све ово дозволили у славу Божју за добро наше државе и за стишавање сукоба, који је избио између нас и наших барона, желећи да се томе сигурно и чврсто радују, занавек дајемо ове сигурности:

нека моји барони по својој вољи бирају из државе 25 барона, који ће бити дужни, , колико до њих стоји, да одрже и кроз друге да одржавају мир и слободе, што смо им ми дали и овим писмом потврдили тако, да, ако би ми или ма ко од наших слугу у нечем против кога грешили или прекршили коју тачку мира и сигурности, а грех се докаже, четворица од споменутих барона нека дође нама, или, ако ми нисмо ту, нашем врховном судији, па, приказавши на повреду закона, нека моле, да је без одлагања поправимо. Па ако увреду не поправимо ми, или, у случају нашег одсуства, у току од 40 дана не поправи наш врховни судија, тада она четири барона нека ствар изнесу пред остале, и 25 барона ће нас снагом целе државе приморати и казнити на сваки могући начин тј. одузимањем градова, земаља, имања и другим начином, како знају све дотле, док им по њиховој сагласности не буде исправљено нарушено (право), а неповређена да остане личност наша, наше краљевске жене и деца...

63. Заклели смо се пак, како ми, тако и наши барони, да ћемо све ово одржати часно и без рђаве помисли. Дато из руку нам, на Рунимедејском пољу између Виндзора и Стејнеса, 15. јуна у седамнаестој години наше владавине „.

КАКО СУ ГРАЂАНИ ДОБИЈАЛИ ПОВЛАСТИЦЕ

Холандски књижевник Н. W. van Loon (Лавн) у својој „ Повијести човечанства „ описао је један од начина како су грађани у упорној борби са феудалцима долазили до повластица:

„ Крсташки ратови су пореметили стари начин живота. Узмимо да је војвода од Хилдесхајма пошао у Свету земљу. Најпре је хиљадама миља морао путовати копном и плаћати путем хотелске рачуне. Код куће могао је све плаћати производима свога имања. Но шта ће сад ? Зар да понесе са собом неколико стотина јаја и неколико десетака бутова да тиме задовољи похлепу бродовласника и њихових мешетара или да плати гостионичара ? Ти су људи тражили да за своје услуге буду плаћени у готовом. Његова је пресветлост морала стога узети за пут нешто злата. Но одакле му злато ? Могао га је позајмити од Ломбарда, потомака старих Лангобарда, који су позајмљивали новац седећи иза својих нењачких столова (прозваних „ banco „ одакле долази и данашњи назив банка). Његова милост лако би добила од њих неколико стотина златника. Но за узврат морао би дужник дати залог, тако да би добра припала повериоцима уколико Његова пресветлост страда у рату те не може да плати дуг.

Био је то опасан посао, но Ломбарди би се готово увек спретно извукли и постали власници витешких добара, а пропали витез морао је да ступи у службу моћнијег и опрезнијег суседа.

Лихвари, минијатура

Но то решење није га привлачило. Па шта да ради ? Ево шта. Причало се да неки људи у оближњем граду имају новац. Младог господина познају од малих ногу, а његов отац и њихови родитељи били су добри познаници. Грађани нису постављали претеране захтеве, па зашто да се не обрати њима за помоћ ? Секретар Његове пресветлости, свештеник који је умео да пише и да води књиге, писао би најугледнијим трговцима и замолио мали зајам. На то су се грађани састали у радионици златара...да расправе ствар. Није било лако одбити молбу. А нема смисла трежити ни камате. Прво и прво, то се косило са верским начелима већине људи тадашњег доба, а осим тога – феудални господин плаћао би само пољопривредним производима, а тих су и сами имали доста и превише.

Али, рече кројач, који је проводио дане седећи мирно на свом столу и попримио неке филозофске навике, како би било да га замолимо за неку повластицу као узврат за

позамјљени новац ? Сви ми радо пецамо рибу. Његова пресветлост не дозвољава нам да пецамо рибу у његовом потоку. Како би било да му дамо 300 дуката затраживши писмено овлашћење да смемо да пецамо рибу у његовим водама ? Он ће добити свој новац који му треба, а ми ћемо моћи да пецамо рибу, па је посао користан и за једну и за другу страну.

Онога дана када је пресветли прихватио овај предлог (чинило му се да је то веома једноставан начин да набави потребне златнике), потписао је смртну пресуду својој власти и моћи. Његов је секретар направио уговор. Пресветли је ставио крст, јер своје име није знао да потпише и кренуо на Исток. Две године касније вратио се на смрт болестан. Грађани су управо пецали рибу у дворском рибњаку. Гледајући чутљиве рибаре који су се окупили око језера, пресветли се наљутио. Рекао је свом коњушнику нека отера мноштво. Гомила је отишла, али исте вечери посетила га је депутација градских трговаца. Били су веома уљудни и најпре пресветломе честитали што се сретно вратио. Изразили су своје жаљење што су рибари сметали Његовој пресветлости, али како се Његова пресветлост зацело сећа, она им је сам пре одласка дозволила да пецају рибу. Рекавши то, кројач је из џепа извадио повељу која се читаво време чувала у златаревом орману.

Пресветли је био веома нерасположен. Најрадије би све те људе бацио напоље. Но опет му је требао новац. У Италији је потписао неке повеље које су у власништву Силвестра де Медичија, познатог банкара. То су менице које доспевају за два месеца, а износе неких 340 фунти фламанског злата. С обзиром на то није племенити господин могао показати своје праве осећаје, иако га је обузимало беснило. Предложио је грађанима нови зајам. Трговци су се на то повукли како би се договорили.

Након три дана они су се вратили. Веома им је драго да могу своме господару помоћи у неприлици, но како би било да им за против услугу да писмену дозволу да могу основати градско веће у које би ушли сви трговци и слободни грађани, те би се споменуто веће бавило градским пословима без уплитања двора ?

Његова је пресветлост планула гневом, али шта да ради ? Требало му је 340 фунти фламанског злата и потписао је повељу. Идуће недеље покајао се због своје попустљивости. Сазвао је војнике и пошао у златареву кућу, тражећи да му врати списе које су му измамили мукли његови поданици користећи се његовим неприликама. Одузео је златару обе повеље, запалио их, а грађани су мирно гледали како повеље горе.

Но, други пут, када је пресветлом требао новац да плати опрему своје кћери, није могао да добије од својих поданика ни пребијене паре. Након догађаја у златаревој кући нестало му је кредита. Морао је стога да прави концесије и понуди грађанима некадашње повластице и још неке друге. Но пре него што је Његова пресветлост добила први оброк одређене своте, хграђани су имали своје старе привилегије и једну нову повластицу, која им је дозвољавала да саграде већницу и чврсту кулу у којој ће бити спрењени сви документи „.

Жежељ, 9 – 10-

ЛОНДОН у 12. Веку

***Два савременика дају два различита описа Лондона у 12. веку:
Ричард од Девиза, вичестерски монах, приказује становнике Лондона и
њихов град:***

„ Овај град уопште не волим. Ту се сакупљају различити људи из свих могућих земаља: сваки народ уноси сопствене пороке и навике. Нико ту не живи а да није огрезао у какав злочин. Свака четврт врви од одвратних бестидности...Што је неко већи зликовац, више је на цени. Немојте се мешати са гомилом по крчмама...Готована је безброј. Глумци, лакрдијаши, мекушци, цигани, ласкавци, дечази, мужељупци, девојке које певају и играју, варалице, играчице трбушног плеса, вешци, мамипаре, месечари, врач, пантомимичари, просјаци: то је скуп који пуни куће. Па ако нећете да се дружите с тим зликовцима, не идите да живите у Лондону. Немам ништа против образованих људи, свештених лица ни Јевреја. Ипак, мислим да, живећи међу лупежима, и они бивају мање савршени него на другом месту...“

Лондон Тауер

***Вилијам Фиц – Стивен, савременик монаха Ричарда има сасвим другачије
мишљење:***

„ Међу свим отменим градовима на свету Лондон, престоница краљевства Енглеске, проноси светом своју славу, своје богатство и своју робу, узносећи и до највећих висина. Варош благословена од неба: све јој иде на руку – здрава клима, религија, дужина утврђених зидина, повољан положај, углед њених грађана, част госпођа...Становници Лондона посвуда су чувени по елеганцији у понашању и одевању, и по уживањима у трпези. Други градови имају своје грађане, Лондон има своју господу. Међу њима дата реч је довољна смири свађу. Жене у Лондону исте су као Сабињанке „

ПОНАШАЊЕ ЗА СТОЛОМ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

„ Иако је све осим супе храна која се једе прстима, понашање за столом је важно. Господа једе полако, узима мале залогaje, не говори док једе, не пије пуних уста. Нож се никада не ставља у уста. Супа мора да се једе тихо, без срцања, а кашика не сме да се остави у чинији из које се сипа супа. Забрањено је подригивање, наслањање на сто, нагињање над своју чинију, чачкање носа, зуба и чишћење ноктију. Храна се не сме умакати у сланик. Хлеб се ломи, не сме се кидати руком. Дување у храну да би се охладила је свеприсутна појава, али се на њу не гледа са одобравањем. Пошто више људи користи једну чашу за вино, свако ко пије из ње, треба да обрише уста која су масна од хране пре него што узме чашу да би из ње пио.

Када је газдина породица завршила са јелом, долази ред на слуге и шегрте да обедују. Дозвољено им је да једу док се не наједу, али им није дозвољено да се задржавају за столом после тога. Потом се сто распрема. Перу се чиније, ножеви и кашике, а лонци и казани се бришу. Један од слуга узима кофу и одлази низ улицу до бунара. Други скупља остатке од оброка и носи их до врата, где га обично чекају један или два сиромаша, а у време оскудице и читава гомила њих. У прошлом веку, просијацима је било дозвољено да улазе у куће богаташа и узимају храну са стола, међутим, сада им је дозвољено приступ само до прагова богаташких кућа „

Ручак

4. СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

НЕМАЊА ДОЧЕКУЈЕ ФРИДРИХА БАРБАРОСУ У НИШУ

Када се немачки цар Фридрих I припремао 1188. за велики крсташки рат у Палестини, Немања је у Немачку послао српске изасланике који су се појавили у Нирнбергу на божићном окупљању царства; уз изразе радости, због наде да ће Немања моћи да види цара и да говори с њим, цару су понудили не само слободан пролаз кроз Србију, већ и најбољи град за одмориште. О дочеку који је Немања приредио цару забележили су немачки хроничари. Готфрид Келнски пише о дочеку немачког цара у Нишу:

« Владар зван Серф...дочекао је цара с највећим похвалама, предавши му неколико поклона «.

Дитполт, епископ округа Пасау:

« У граду Нишу велики владар Србије дочекао га је честито, с велелепном свитом, дао му је многе поклоне, али је и сам од њега много добио. И сви остали великаши даровани су вином, медовином и животињама «.

Кодекс – рукопис манастира Dalmansveilensis:

« Немања и Красимир, велики владари Србије и Рашке, с трећим братом Мирославом...излазили су веома рано у сусрет странцима, долазак цара, као што доликује поздрављали су помпезно и у величанственом сјају и поштовање му одавали окружавајући га благом послушношћу. Посебно су за владара жртвовали овце, вино, жито и јечам, дарезљиво делили, на вашару свима послуживали храну, свакако, за послушност цару «.

СТЕФАН НЕМАЊА СИЛАЗИ С ПРЕСТОЛА

еда моја драга и одгајана мноме, ево знано је свима вама, како Бог својим промислом постави мене да владам над вама, и какву у почетку нађох упропашћену земљу, и помоћу божјом и пресвете владичице наше Богородице колико сам моћи имао, не лених се, нити мира себи дадох, докле све не поправих. И божјом помоћу придодох вам и у дужину и у ширину, што је свима знано. Све вас, као и своју децу, однеговах, ево до сад, и научих вас како да се држите правоверне вере. Многи иноплеменици усташе на ме и нападоше ме, као пчела саће, али именом Господњим противљах им се и одолех им. Тако и ви, чеда моја драга, не заборављајте учења својега и правовернога закона, мноме установљеног. Јер, овога држећи се, имаћете бога за помоћника себи и пресвету госпођу Богородицу и моју, ако и грешну молитву.

А сада отпустите мене, господара свога, с миром, да виде очи моје спасење, које је спремно пред лицем света на откриће народима и у славу вама, пастви мојој. Јер видим како је све што је човечје таште, како неће преостати после смрти, неће преостати богатство нити ће сићи слава, јер кад дође смрт, све ово уништи. Због тога се узалуд ценимо. Кратак је пут којим ходимо, дим је живот наш, пара, земља и прах. За мало се јавља, па брзо пропада. За то је, у истину, све таштина. Јер је овај живот сенка и сан, и низашта се не цени сваки земаљски, као што рекоше књиге. Када сав свет стечемо, онда се у гроб селимо, где су заједно цареви и убоги. За то, чеда моја драга, пустите ме одмах да идем видети утехе Израилеве.

Сабор Стефана Немање
Живот Стефана Немање од Светог Саве

СВЕТИ САВА ДОНОСИ МОШТИ СВЕТОГ СИМЕОНА У СРБИЈУ И МИРИ БРАЋУ

С ава, узе са собом преподобне мужеве из Свете Горе, који тада боговрлим животом слично сунцу беху сијали. Са овима светима узевши свете и мироточиве мошти светог и преподобнога свога оца, пође на пут с њим у своје отачаство у српску земљу, да као што на истоку у Светој Гори постадоше очевици Божјих чудеса, којима Бог прослави свога угодника, да ово и западнима истинито објаве, и што опет угледају на западу у српској земљи када овде дођу, и ова чудеса дошавши кући објавиће источнима, и Бог, слављен од свију једногласно у светим саветима својим, увек слављен славећи се.

Он, дакле, јави самодршцу брату свој долазак к њему са светим очевим и мироточивим моштима, и рече да се достојно спреме у сретање ових.

СВЕТИ САВА МИРИ БРАЋУ

А када је ово чуо добри христољубиви Стефан, (...) одмах узевши светитеља својега са преподобним црнорисцима, и са свим клиром црквеним, и подигавши се са многим благороднима, дошавши на границу своје и грчке земље, и ту часно часни часне и свете са светима преподобнога својега оца мошти срете. Са кадионицама и благоуханим мирисима ваздух испуњавајући, ове примаху, псалме и прикладне песме за спомен преподобнога оца појући, са сузама и радосћу клањајући се, са љубављу целиваху их, и хотећи очима и лицима осветити се дотицаху се ових, и на својим рукама уздижући их ношаху.

А светог и богоноснога оца Саву са истим сузама сви љубазно грлећи целиваху, и оне свете мужеве који су са њим дошли из Свете Горе, и говораху да им не могу вратити благодат што су такво пребогато благо донели у њихову земљу. (...)

Пошто су се доласком светога браћа сјединила у великој љубави, то јест самодржац Стефан и велики кнез Вукан, тако да је поуком светога Вукан кнез пребацивао себи и стидео се што је преступио заповести очеве, и говорио је да је узрок његове непокорности наговарање и подстрекивање од властеле, а не од своје воље. И сви противници, видећи братски живот у заједничкој љубави, приступаху к њима с љубављу.

Пошто је српска земља тада била веома пространа, благочашће вере ширило се свуда по њој молитвама светих отаца наших Симеона и Саве.

Теодосије

СРПСКО – ВИЗАНТИЈСКИ СУКОБ – 1172. године

аксонски војвода Хенрих Лав је после великих припрема које је обавио стигао у Визант са циљем да помири краља Аламана са царем, пошто су један према другом показивали велико неповерење. Обавивши свој задатак, напустио је Византију.

У то време се Срби, пошто их Венети на то подстакосе, припремаху на устанак, па кад Стефан, који владаше Хунима, напусти живот, тамо настаде велика пометња. Овим подстакнут, цар долазио у Сардику.

Хуни (Угри) су упутили посланике цару тражећи да им се пошаље Бела за краља.

Сматрали су да после Стефанове смрти њему припада законито право на власт. Бела је био одређен за царевог зета, али се касније оженио сестром царице. Добио је достојанство цезара и био један од најугледнијих великаша у Византу. Цар га је прогласио за краља и заједно са женом упутио у хунску земљу.

Међутим, кад је Белу поставио на власт, цар крену на народ Срба намеравајући да им се освети за дрскост. Него, чему се увек чудим, још се не беше сва војска сакупила, а цар је, пројахавши кроз неке пуне и врлетне пределе, журио са неколико хиљада (војника) у ову земљу да се сукоби са архијупаном. А овај, иако је са свих страна прикупио безбројну савезничку војску, прво побеже као да му је страх душу опсео, а затим, пославши цару посланике, мољаше да добије помиловање за зла дела. Не постигавши ништа тиме, затражи да му се дозволи да у безбедности лично изађе пред цара. Пошто је цар пристао, он дође и приступи престолу откривене главе и голих руку до лаката, босих ногу, са везаним конопцем око врата, са мачем о руци, предајући се цару да поступи с њим како жели. Потресен овим, цар му опрости кривицу. Завршивши то с успехом, цар напусти српску земљу имајући у својој пратњи и архијупана.

Ј.Кинам

КРАЉ ДРАГУТИН ПРЕДАЈЕ ПРЕСТО СВОМЕ БРАТУ СТЕФАНУ УРОШУ II МИЛУТИНУ (1282 – 1321)

После овога ускоро, иза мало времена, Бог јавља овакво знамење овом благочастивом краљу Стефану. Када је јездио неким послом с властелом својом под градом Јелечем (рашка жупа), павши с коња сломи ногу своју. Пошто је била велика узбуна и велика жалост у његову отачаству што је њихов господар тако рањен, плачући говораху: “О моћни и славни и самодржавни господине наш, чувару и заступниче, шта ћемо радити ми слуге твоје, стадо твоје даровано ти Богом? Јер ако ко од околних царева чује за такав твој изненадни пад, ми ћемо насилно потпасти под руку туђинаца,

лишавајући се тебе, наш мили господине и чувару, славо наша и радости”. Многе остале и друге веома жалосне речи говораху, ридајући за својим господином. А овај благочастиви и христољубиви краљ Стефан овако је мислио у своме уму и говорио: “Ево видим ваистину да је праведан Господ и да правду заволи. Сагреших, Владико, очисти ме, и чинио сам безакоње, опрости ми. Јер прво не послушах заповести божанственога Ти писма, како рече у светом Твоме еванђељу. “Ко злостави оца или матер, смрћу нека умре”. И опет: “Поштуј родитеље равно са Богом”. Ове заповести преступивши ја јадни, погуби самога себе, подигавши руку на свога родитеља, (тако) да су ево моје ране по заслуги, и не само ово, но и горе од овога, што предвиђам, ускоро ме очекује. Јер ево грло моје, наслађујући се маловременом храном, загорчава ми се; јер речи родитеља ми ускоро ће ме стићи. Но Владико Христе, који си нас саздао, знаш нашу немоћ и знаш, Спаситељу, наше суштаство, који си се обукао у њега. Теби једином сагрешо сам и пред Тобом учиних зло”.

Када је тако говорио са великом скрушеношћу свога срца, одмах у тај час посла посланике своје ка своме најмлађем брату Милутину, говорећи му: “Брзо дођи ка мени, јер имам велико тајно саветовање с тобом”. А он чувши за такву његову болест, брзо пође ка њему, и дошавши му у место звано Дежево, у области рашке жупе, и ту учини велико риданье и плач над својим братом. А рече му благочастиви и христољубиви краљ Стефан: “Љубими мој брате, ево видиш, како учиних, тако ми се врати, да више нећу владати на овом престолу, који силом узех своге родитељу. А ако после овога останем на овом престолу краљујући, тело моје има да буде искушано од Господа љутим неисказаним казнама. Јер по делима мојим што учиних, све ово доћи ће на ме.

Јер мислим како за навек отпадох од царства будућег (небеског), зажеливши пролазне славе. Јер бол од геене очекује ме, вечне (неразрешене) узе и тама крајња, отровни црв, шкргут зуба, скрб и туга огњене реке. Која ће ме реч избавити, вазљубљени, ко ће се заузети и помоћи мени који се мучим? А ти, драги мој и љубими брате, узми моју царску круну, и седи на престолу родитеља свога, јер Бог тако заповеда, и у многолетном животу краљуј и брани отачаство своје од насиља оних, који војују против тебе. Господ мој Исус Христос нека те утврди и укрепи и сила светога Духа нека те закрили, заштићујући те од напада лукавога; анђеоски Господњи нека је увек са тобом, и када спаваш и када ходиш, чувајући те и веселећи душу твоју”. И после овога дарова му свој престо (царски), и како треба прославише говорећи: ”Многа лета нека даде Бог благочастивому и христољубивому (и самодржавному све српске и поморске земље) Стефану краљу Урошу”, и све што је потребно иза овога. Даде му драгоцене дарове и злато и хаљине (златоткане) скупочене царске, коња свога и оружје своје, које сам на себи, на своме телу носаше. Све ово даде му говорећи: “Опаши се оружјем овим, око бедара својих, силни..., успевај у већем ка Богу, владајући у отачаству своге. Од Владике свију Христа (никада) се не уклањај, закону божанственог писма вредно се поучавај, родитеља не бешчествуј, (но са свком богобојажљивошћу прилежно поштуј), да ти се не умноже године живота. Ништа и убога не презри, да не пострадаш љуто са оним богаташем. Од истине не одступи, јер каже Владика наш Христос у (светом) еванђељу: “Ако у истини останете, истина ће вас сачувати”...Молим те, у Господу вазљубљени брате мој, све ово сачувај, и неће наићи зло на тебе; а ако ли и наиђе, хвали име Господње благословено на векове, и речима увек и именом Господњим противи се њему (тј. злу). У чему си у недоумици да ли је Богу угодно, у Њега јединога моли, и по пророку испуниће ти Господ све молбе твоје... И мене љубимога ти брата не заборављај у љубави срца твога. А ја идем у судбину коју ми је Бог одредио, да не пређем у друге векове са силом љуто страдајући у овом животу. Треба да се самовољно предамо ка страдањима и телесним боловима, као што смо вољно учинили зло и оно што Богу није угодно. Према томе све ово дође на нас, зато те у жалости помену смо Господе”. Утврди га богоразумним речима, и тако се растаде са вазљубљеним братом својим, где му дарова краљевство у Расу, у месту званом Дежево.

Архиепископ Данило

ДРАГУТИН ЗБАЦУЈЕ ОЦА С ПРЕСТОЛА

Када родитељ није хтео да испуни што му је рекао, и видећи се овај богољубиви младић у великој тузи и жалости, да нема ни једног одељенога дела од свога отачаства, где би засебно пребивао, а уз то слушајући прекорне речи са многим досађивањем од свога таста краља угарскога, који виде да му родитељ његов не даде што му обећа, павши на колена, поче се молити родитељу своме, говорећи са сузама:

“Оче, дај ми достојни део твога имања колико хоћеш, и види моје велико трпљење, колико времена чекам да примим милостиви твој дар; јер ево сам у великој скрби и жалости, и презиру и дражењу од оних који су око нас”.

Краљ Драгутин и краљица Кателина, Ариље

А родитељ се његов, по наговору лукавога непријатеља, није обазирао на његове речи, и не измени се срце његово да у љубави и милости даде сину своме што му је обећао дати, престо свој или било неки део државе своје. Богогласна свирала, васељенски учитељ апостол Павле, саветујући богоугодну љубав родитеља са децом, говори: “Децо не дражите родитеље, и родитељи не досађујте деци, но храните децу вашу, дајући им дужни део”. И опет је молио свога оца говорећи: “Господару мој, колико слугу твојих живе у сваком изобиљу, а ја, љубљени син твој, без твога сам милостивог милосрђа. Имајући ме као богатство душе у мојој младости, и увек веселећи се због мене, лишаваш ме земаљског богатства, жалостећи ме.

Можеш учинити милост твоме чеду колико хоћеш. Учини да нисам лишен Богом дароване ти државе, нека буде истинита реч уста твојих, колико си обећао мени љубљеном сину своме. Јер боље ти је да ме предаш смрти, него да ме лишиш давања у љубави и имања славе твоје”. Син његов говорио је са сузама ове дирљиве и жалосне речи, не би ли се како изменио његов родитељ на милосрђе.

А пошто овај није обраћао пажње на његове речи, виде овај богољубиви младић, да је његова душа жалосна, како се каже до смрти. И пошто је био у великој смутњи ума свога, није знао шта да чини, коме да се потужи, ко да га избави од толике печале и жалости. И погледавши очима својим на небо, рече са сузама: “Владико, милосрдни, вишњи цару, буди милосрдан мени, грешноме слуги своме, јер ко ће се са мношвом потрудити, видевши ме колико страдам”?

Када му је таква мисао дошла на ум, оставши са неким својим верним му људима, оде тасту своме краљу угарскоме, и јави му своју жалост, што му се догоди од родитељ свога.

И ражалости се веома његов таст због невоље која му се догодила, и свесрдно се заузе, хотећи му помоћи, и рече му: “Колико хоћеш даћу ти војника својих у помоћ”. И тако узевши велику силу народа угарскога и куманскога, и пође брзо, водећи са собом велику победу. Дошавши ка родитељу своме краљу Урошу великоме, опет га је молио са сузама говорећи: “Господару мој и оче, дај ми, љубљеном чеду своме, достојни део имања твога. Јер гле колико времена проведох као ништи гост у твојем дому, чекајући да примим милостиви твој дар, од тебе милосрднога родитеља мога. А ти ме у овом послушао ниси. О велика и љута неситости, шта мислиш? Хоћеш ли да царујеш на векове? Не реци и не варај се. Ево држиш маловремену храну, наслађујући грло своје. Али погледај на сутрашњи дан, јер не знам шта ће родити данашњи. А ми кажемо: О злога и брзо несталога имања! О горка среброљубља и ненасите утробе! Горе је ваистину од паучине. Требало би да и душу своју положиш, ако би било могуће, за свога сина, а ти од земаљског богатства нећеш да му даш достојни део. Слушај реч владике који каже: “Јер отац је рече, у Сину, и Син у Оцу”. Зар они немају једну вољу и једномисаони живот и љубав? А ти се не сети да учиниш милости чеду бедара твојих”.

А шта је било после овога? Кад родитељ његов није примио такве његове речи молбе, него се још већом јарошћу разгневио на њега, овај младић видећи се у таквој напасти и да је двоје пред њиме: смрт или живот, и не знајући шта да чини, подиже руку на свога родитеља. И пошто је била међу њима велика борба у земљи званој Гацко, син одоле своје родитељу, и узео престо његов силом. И када је сео краљевати на престолу оца свога у српској земљи, назва се благочастиви и христољубиви и самодржавни све српске и поморске и подунавске и сремске земље краљ Стефан. (...)

Архиепископ Данило

ДВОР КРАЉА МИЛУТИНА

Посланство Теодора Метохита код српског краља 1299.

Чим је свануло будем позван и пођем архонту. Водили су ме не малобројни млади племићи, свечано опремљени, отуда послати да ми укажу почаст-како је обичај. Читава церемонија и пролазак беху врло елегантни, са пуно уважавања и кићености, показујући и обзнанујућу становништву долазак племенитог посланства највећег господара и, с обзиром на најважнији (посао)неупоредивог у односу на друга ранија. И сам краљ се веома био накитио и читава тело празнично оденуо, претрпавши се драгим камењем, бисерјем и нарочито златом – колико је год могао. Цео двор бљештао је од свилених и златом везених тканина. Изабраници који су били око њега били су опремљени и дотерани врло необично и гиздавије него што је то било раније, и читав овај, што би се рекло, призор беше по угледу на царску, и, колико је могуће било, ромејску племенитост. “Ипак се, у ствари, на такав начин пешак надметао са лидијском двоколицом” – како каже изрека.

Кад сам, дакле, ушао, предао сам краљу царска писма, обратио му се и поздравио га у име царева, како је уобичајено, што он прихвата благонаклоно, узвративши са сваким уважавањем и достојанственим ставом вредним њиховог славног спомена. Пошто ме је, природно, упитао како сам и како се осећам, будући да сам свакако врло уморан од путовања по овоме зимском времену, рекавши укратко оно што је било потребно и захвалио ми, дозволио је да се са његовим допуштењем одмах удаљим и да се за сада више не трудим и не задржавам, него ваља да се одморим, да одем кући и да проведем тај дан у потпуној доколици, јер ће ме следећег дана поново позвати у посету код њега ради преговора и извршења послова посланства.

*Краљ Милутин, Грачаница,
ктиторски портрет*

И тако се ја нађем у стану а са мном су тамо одређени и људи из краљевог двора, као набављачи и надзорници хране и осталог што је неопходно и као хитра послуга на служби и мени и (мојим) слугама. Од овог тренутка свакога дана отуда (из двора) овамо све у изобиљу стиже, и више и боље него што је било потребно, и то у тој мери да би можда достајало не само за нас већ можда и да нас је двапут толико. Осим дивљачи, добијамо и многих разних птица и друге јестиве звераци као што су шумски вепрови и јелени а, поред тога, обично свакога дана се са архонтове трпезе шаљу и многобројна укусно припремљена јела и послатице у златним и сребрним тањирима и посудама, и то не зарад потребе него више због почаста, односно заједничког обедовања. Као што је и онога дана она храна на коју смо наишли била обилнија и врснија од онога што овдашњи становници имају – и то још у оно време. Наиме, био је тада посни дан на који је било неопходно не јести меса. А (краљ) нам шаље још и свеже и сушено воће и најбоље њихове колаче као и комаде приправљених риба, уловљених недавно у овдашњим рекама или у оним удаљеним, свежих или усољених, од оних великих и масних дунавских што нам одавде ретко стижу и које се каткада траже али се не задесе баш свуда и свакамо. Овако је, дакле, било тада а и сада је, да се на овоме не задржавам без потребе.

Сутрадан ујутру, према договору, будем на устаљен начин одмах позван код архонта (код краља) да на састанку са њим кажем оно што сам имао да саопштим у вези са задатком посланства. Укратко, наши ставови су били овакви: да је што се цара тиче, све око женидбе испуњено и извршено и да њему (краљу) не стоји ни једна препрека да послу озбиљно приступи и изврши га.

Т. Метохит

БИТКА КОД ВЕЛБУЖДА (март-јули 1330.године)

Почетком следећег пролећа постало је јасно да се краљ Србије неће смирити док се не освети Михаилу због увредљивог и неправедног поступања према његовој сестри. Он је њу без разлога одбацио иако му је била законита жена и изродила му синове, који су му могли бити наследници у власти, и оженио се царевом сестром. Михаило је због тога упутио посланство цару подстичући га да са ромејског тла упадне у земљу Трибала. Он и сам намерава да са јаком војском крене у поход, тако да (краљ) неће бити кадар да се бори на две стране и биће ослабљен губитком велике земље на обе стране. До касног пролећа они су се припремали за поход. (...)

СТЕФАН ДЕЧАНСКИ

СТЕФАН ДУШАН СИЛНИ

Михаило је сакупио веома бројну војску од 12.000 људи из своје сопствене земље и још три хиљаде скитских најамника и упао је у земљу Трибала преко северних делова планине Хема, тамо где се налазе извори реке Стримона. Четири дана он се задржавао несметано пустошећи и пљачкајући непријатељску земљу, секући дрвеће и уништавајући поља не наишавши на некога ко би му се с оружјем супротставио. Али, петог дана са изласком сунца појави се и краљ Србије предводећи снажну војску, чије је оружје бљеском заслепљивало очи посматрача. Пошто су се обе војске распоредиле и били подигнути ратни знаци, краљ је подстакао своје одреде да се храбро боре, а сам је кренуо на онај део Михаилове војске који је био под заставом имајући са собом 1.000 келтских коњаника који су се одликовали величином тела, изузетном снагом и били су најбоље извежбани и искусни у руковању оружјем. Без великог напора он је, устремивши се на Михаилов бојни ред, потукао главнину војске око њега и заробио Михаила, живог али рањеног. Остала бугарска војска била је тамо највећим делом посечена, а оно што је преостало вратило се кући оплењено до голе коже. Михаило је још три дана гледао сунчану светлост, живећи једва свестан своје несреће, а четвртог дана је умро пошто му тело није издржало смртоносне ране. Када је цар сазнао о тим догађајима вратио се најбрже што је могао у Цариград, не учинивши ништа и не претрпевши ништа. (...)

Нићифор Григора

ОСВАЈАЧКИ ПЛАНОВИ СТЕФАНА ДУШАНА

Највиши домет Душанове амбиције било је освајање Цариграда. Међутим, само са копненом војском с којом је располагао није могао Душан ништа предузети против тврђих цариградских зидова. Зато је затражио помоћ од највеће поморске силе тога доба Венеције. То се види из докумената о српском посланству које је у пролеће 1350. године посетило дужда. Из опширног посланства издвојени су овде само тражење и одговор који се односе на помоћ за освајање Цариграда.

Дочек Цара Душана у Дубровнику

1350 дана 13 априла... Доле исписано је посланство изложено дуждевској влади од стране племенитог мужа Михајла Буће посланика пресветлог цара Рашке и Романије...

Затим, пошто је господин цар милошћу божијом задобио и обвезао десет делова Византије, цариградског царства, осим града Цариграда који не може да освоји и потчини; да дуждевска влада изволи дати му помоћ на мору у војсци и галијама. И ако се деси да тако учини Господ, да се речени град потчини, господин цар жели и пристаје да читав деспотат припадне општини венецијанској. А ако не би хтела деспотат, тада се господин цар нуди да, уз помоћ дуждевске владе на мору, нападне град Перу, и ако се деси да се он освоји да припадне венецијанској општини...

Венеција је тактично одбила Душанову понуду.

...На шесто поглавље, којим се тражи помоћ у галијама за потчињење Византијског царства, да се одговори: да смо у примирју са цариградским царем, којим смо се између осталог заклетвом везали да поштујемо чисти и истински мир са њим и његовом војском. И он је, обратно, везан да то чини према нама. Због тога то не можемо учинити без веома тешке увреде Бога и гажења заклетве и повреде наше части и доброга гласа. Због тога може да нас пресветлост царева држи за оправдано извињење од наведене молбе.

С. Ћирковић

РЕЧ ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА

ато и ја, најоданији роб Господа мога Христа, Богом венчани и благоверни цар Стефан, царски скиптар с вером држећи у рукама, и с најљубљенијим сином царства ми, краљем Урошем, и Богом дарованом царицом госпођом Јеленом, пожелех некоје врлине и најистинитије и православне вере законе поставити, како их треба држати и бранити по светој и свесаборној и апостолској цркви Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа, по земљама и градовима, да се не би умножила у области царства нашега нека злоба, зло домишљање и лукава мржња, него да сви поживимо у пуној тишини и мирноме животу и у животу православне вере са свима људима царства нашега, малима и великима, и да постигнемо царство небеско у ономе будућем веку. Амин.

Законик цара Душана

ИНОК ИСАИЈА УЗ ПРЕВОД ПСЕУДО-АРЕОПАГИТА Последице битке на Марици (одломак)

А књигу ову светог Дионисија (Ареопагита), велим, у добра времена почех, када божанствене цркве и Света Гора рају подобно цветаху, као неки сад крај извора увек напајан; а сврших ту у најгоре од свих злих времена, онда када разгневи Бог хришћане западних крајева, и подиже деспот Угљеша све српске и грчке војнике, и брата свога Вукашина краља, и друге велможе многе, негде до шездесет тисућа изабране војске, и пођоше у Македонију на изгнање Турака, не судивши да гњеву божју нико није моћан противстати. Те не изгнаше, но сами од њих убијени бише, и тамо кости њихове падоше, и непогребени осташе, и веома много мноштво једни од оштрице мача умреше, а други у ропство одведени бише; неки од њих спасоше се бекством и дођоше.

И толика нужда и зло љуто обли све градове и крајеве западне, колико ни уши слушаше, ни очи видеше. А по убијању мужа овог храброг деспота Угљеше просуше се Измаиљани, и полетеше по свој земљи, као птице по ваздуху, и једне од хришћана мачем клаху, друге у ропство одвођаху. А оне који су остали смрт прерано поже. Они који су од смрти остали глађу погубљени бише. Јер таква глад би по свим крајевима, каква не би од постанка света, ни потом таква, Христе милостиви, да буде. А оне које глад не погуби, ове допуштењем божјим вуци ноћу и дању нападајући ждераху. Авај, јадан призор би да се види. Оста земља од свих добра пуста: и људи, и стоке, и других плодова. Јер не би кнеза, ни вође, ни наставника међу људима ни да их избавља ни да спасава, но сви се испунише страхом измаиљћанским, и срца храбра јуначких људи у најслабија срца жена претворише се. У то време и српске господе седми, мислим, род крај прими. И уистину тада живи оглашаваху за блажене оне који су раније умрли. И верујте ми не ја, који сам незналица по свему, но и онај премудри међу Јелинима Ливаније не би могао писањем представити нужду која постиже хришћане западних крајева.

Стари српски записи и натписи.

ДЕСПОТ ЈОВАН УГЉЕША
МАНАСТИР ВАТОПЕД

КРАЉ МАРКО

ИЗ ДУШАНОВОГ ЗАКОНИКА (1349. и 1354.)

Чл.26. О ослобођењу цркава:

Цркве све, што се налазе у земљи царства ми, ослободи царство ми од свих работа, малих и великих.

Чл.33. О суду људи црквених:

Црквени људи у свакој парници да се суде пред својим митрополитима, и пред епископима и игуманима, и која су оба човека једне цркве, да се суде пред својом црквом, а ако ли буду парничари двеју цркава, да им суде обе цркве.

Чл.39. О властели и властеличићима:

Властела и властеличићи, који се налазе у држави царства ми, Србљи и Грци, што је коме дало царство ми у баштину¹ и у хрисовуљи, и што држе до овога сабора, баштине да су сигурне.

Чл.42. О баштини слободној:

И баштине све да су слободне од свих работа и данака царства ми, осим да дају соће² и војску да војују по закону.

Чл.43. О насиљу над баштином:

И да није властан господин цар, или краљ, или госпођа царица икоме узети баштину силом, или купити, или заменити, осим ако ко сам пристане.

---

¹ Баштина - наслеђе

² Соће – порез на земљу

Чл.48. О умрлим властелима:

Када умре властелин, коњ добри и оружје да се даје цару, а свиту велику и сребрн појас да има његов син, и да му цар не узме, ако ли не узима сина, него има кћер, да је с тим власна кћи, или продати или дати слободно.

ЛОЗА НЕМАЊИЋА, ДЕЧАНИ

Чл.49. О крајишнику³ властелину:

Властела крајишници, која војска отуда дође и плени земљу цареву, те прође опет кроз њихову земљу, та властела све да плате кроз којих је области прошла.

Чл.50. О псовци:

Властелин, који опсује и осрамоти властеличића, да плати сто перпера, и властеличић, ако опсује властелина, да плати сто перпера и да се бије штаповима.

Чл.52. О невери:

За неверу, за сваку кривицу, брат за брата, и отац за сина, рођак за рођака; који су одељени у својим кућама од оног који није скривио, ти да не плате ништа, осим онога који је скривио, његова и кућа да плати.

Чл.55. О псовању властеоском:

И ако властелин, или властеличић опсује себра, да плати сто перпера; ако ли себар опсује властелина, или властеличића, да плати сто перпера и да се осмуди⁴.

Чл.61. О повратку (с) војске:

Кад дође властелин с војске кући, или који било војник, ако га ко позове на суд, да остане код куће три недеље, потом да иде на суд.

Чл.62. О позиву властеоском:

Властели велики да се позивају с писмом судијиним, а остали с печатом.

Чл.63. О кефалијама⁵:

Кефалије, што су у градовима, да узимају доходак по закону, и да им се продаје жита, и вина, и меса за динар што другоме за два, но грађанин то да му продаје, а други нико.

Чл.67. О робовима и меропсима:

Робови и меропси, који седе заједно у једном селу, свака плаћа, која долази, да плаћају сви заједно; по људима, како плаћу плаћају и работу работају, тако и земљу да држе.

Чл.68. О закону:

Меропсима закон по свој земљи: У недељу да работају два дана проијару, и да му даје у години перперу цареву, и заманицом да му коси сена дан један, и виноград дан један, а ко нема винограда, а они да му работају друге работе дан један, и што уработа меропсах, то све да држи, а друго ништа, против закона, да му се не узме.

Чл. 69. О сабору себрова:

Збора себрова да не буде, а ако се нађе ко као саборник, да му се уши отсеку, и да се осмуде покретачи.

Чл.85. О бабунској⁶ речи:

И ко рекне бабунску реч, ако буде властелин, да плати сто перпера, аколи буде себар да плати дванаест перпера и да се бије штаповима.

Чл.94. О убиству:

Ако убије властелин себра у граду, или у жупи, или у катуну, да плати тисућу перпера, ако ли себар

³ Крајишник – гранични војни заповедник

⁴ Осмудити – спалити браду и косу

⁵ Кефалија – поглавар места, града

⁶ Бабунска реч- богумилска, јеретичка реч

властелина убије, да му се обе руке отсеку и да плати триста перпера.

Чл.105. О писмима царевим:

Писма царева која се доносе пред судије за што било, а побија их законик царства ми, што сам написао које било писмо, она писма, која побије суд, та писма да узму судије и да их донесу пред царство ми.

Чл.118. О тргу:

Трговци, који иду по царевој земљи, да није властан никоји властелин, ни који било човек силом им сметати, или шчепати робу, а новац му силом наметнути; ко ли се нађе да је силом растворио или растурио да плати петсто перпера.

Чл.119. О трговцима:

Трговци и мале и велике потребне робе скрлата да иду без сметње по земљи царевој, да продају и купују, како кому трг доноси.

Чл.120. О цариницима:

Цариник царев да није властан сметати или задржати трговца, да му коју робу прода у бесцење; Слободно да пролази сваки по свим трговима и по вољи да се креће са својом робом.

Чл.121.

Да није властан властелин, ни мали ни велики, ни који било други, задржати или спречити своје људе или друге трговце, да не иду на тргове царева, но да иде сваки слободно.

Чл.122. О трговцима:

Ако ли властелин задржи трговца, да плати триста перпера, ако ли га цариник задржи да плати триста перпера.

Чл.124. О хрисовуљама⁷:

Градови грчки које је заузео господин цар, што им је записао хрисовуље и простагме⁸, што имају и држе до овога сабора, то да држе, да им је сигурно и да им се не узме ништа.

Чл.145. О лоповима и разбојницима:

Запева да царство ми: По свим земљама, и по градовима, и по жупама и по крајиштима лопова и разбојника да није ни у чијем пределу. И овим начином да се укине крађа и разбојништво: У којем се селу нађе лопов или разбојник, то село да се распе, а разбојник да се стрмоглав обеси, а лопов да се ослепи, а господар села тога да се доведе свезан царству ми, да плаћа све што је учинио разбојник или лопов од почетка, и опет да се казни као лопов или разбојник.

Чл.172. О судијама:

Све судије да суде по законуку, право, како пише у законуку, а да не суде по страху од царства ми.

Никола Радојчић

НЕМИРИ У СРПСКОМ ЦАРСТВУ ПОСЛЕ СМРТИ СТЕФАНА ДУШАНА (Крај 1355 -почетак 1356. године)

у исто време умро је и Краљ Трибала (Срба) и не мали метеж се распламса међу Трибалима. Наиме, и Симеон, Краљев брат, тада владајући Акарнанијом, тежио

⁷ Хрисовуљ, хрисовуља – свечана владарска повеља са златним печатом

⁸ Простагма – владарска одлука, наредба

је за читавом влашћу над Трибалима, као да му заиста припада и многе је од угледних међу Трибалима придобио као помагаче у подухвату; и Краљев син Урош, због очинске власти, заратио је на стрица. И Јелена, његова (Урошева) мајка, једнако не верујући ни сину ни мужевљевом брату Симеону, многе градове потчинивши и окруживши се знатном војском, држала је власт за себе, никога не нападајући, нити покрећући рат. И најмоћнији од великаша код њих

ЦАР УРОШ

Краљ ВУКАШИН

ПРОТОВЕСТИЈАР СТАН

(Трибала) оне слабије уклонише са власти и сваки себи потчињавајући оближње градове, једни су у борби Краљу помагали, сами не учествујући нити му се као господару потчињавајући, него шаљући помоћну војску као савезници и пријатељи, а други су помагали стрицу Симеону; а неки од њих никоме нису пришли, него су, држећи постојећу војску, гледали у будућност да се придруже оном ко би надвладао. Ромеји, који су за толико време много и страшно пропали од Трибала, добивши прилику да и оно што је освојено поврате и да варварима траже казне за дрскости, због трајања грађанског рата и побуна, сасвим некорисно су време страћили. Деспот Нићифор Дука, видећи настало стање код Трибала и надајући се да ће брзо повратити очинску власт, а још и зато што је Прељуб који је имао власт у Тесалији и сам умро, наоружавши бродове (тријере), отпловио је из Еноса у Тесалију, остављајући супругу у Еносу. И искрцавши се, за кратко време је освојио Тесалију, пошто му од оних тамо нико није пружио отпор, аи пошто су тесалци спремно пришли и као из великог метежа трибалске власти пребегли у тиху и пуну мира државу Ромеја.

Јован Кантакузин

СУКОБ ЛАЗАРА ХРЕБЕЉАНОВИЋА И НИКОЛЕ АЛТОМАНОВИЋА

оменути Никола као момак беше велика јуначина и држаше ону покрајину Хума коју је држао његов отац Алтоман за живота цара Стефана. Касније, кад је умро његов стриц чија се област простирала од Дубровачког приморја до Ужица, заузео је његове земље; доби и неке друге крајеве, све до Срема, и владаше до границе Босне на Дрини. Био је велики јунак на оружју и спретан, али дрзак, непостојан у свим својим делима и вероломан; врло лако се лаћао оружја и започињао рат са свим владарима својим суседима. Верујући, дакле, да нема на свету храбријег и моћнијег од њега, поче ратовати и харати границе Босне према Дрини, причињавајући велике штете босанском

бану Твртку. Између осталог дође једаред по наговору и за љубав Милтеновог сина Санка, у Хумску земљу; удари у Бишћу на околину подградија и заузео је, а затим оде до Лопорина и његових села. Поменути Санко био је великаш бана Твртка и држао је сву Хумску земљу од Приморја до Коњица и Невесиње са Горњим и Доњим Власима. Видећи већ речени бан како га Санко напада, крене, с војском против њега и протера га. Он тада пође Николи Алтомановићу с којим је заједнички пљачкао Хумску земљу.(...)

А да не би било ни једног злодела којег се не би латио, одлучи да убије кнеза Лазара и заузме његове области. У том циљу позва га на разговор. Кнез Лазар који је добро познавао његову злобу, није се поуздавао у њ много.

И мада међу њима није било отвореног рата, ипак су мрзели један другог. Но упркос томе уговорише састанак на одређеном месту како би се међусобно разговорили. Кнез Лазар је дошао само са петорицом људи и Никола са исто толико. Ни један ни други није носио уза се оружје. Али, Никола, који је био дошао само зато да одузме живот кнезу Лазару, пре него што се састаше, послао је неке своје поузданике да сакрију оружје под пањеве дрвећа и у снег којег је било на томе месту. Кад су, дакле, обојица стигли и расправили што су имали расправити, Никола извади сакривено оружје и један од његових људи рани у груди кнеза Лазара. Ударац је био тако јак да је Лазар пао на земљу као мртав. Али рана, у ствари, није била смртоносна, јер железно не продре кроз, пошто се његов врх сударио са златним крстом који је кнезу Лазару висио о врату. Никола и његови људи, верујући да је Лазар сигурно мртав, навалише на његову пратњу. Том приликом су били убијени Михајло Давидовић и Жарко Мерешкић, властела рашка. Како се све више подизала граја, паж који је држао Лазарева коња притрча тамо где је лежао његов господар. Кад је Лазар угледао коња, сместа се подиже и уздахавши побеже. Ово није приметио ни Никола ни ико од његових људи, јер су, како рекосмо, поуздано веровали да је мртав, па су се бацили да поубијају остале. Касније, пак, кад су то приметили, нису се усудили да пођу за њим у потеру, јер су људи кнеза Лазара били у близини и већ су му долазили у помоћ. Стога је Никола био присиљен да бежи, а кнез Лазар је због ране остао много дана у кревету. Кад је потпуно оздравио, послао је поклицаре угарском краљу, молећи га да му помогне како би осветио увреду коју му је нанео подмукли Никола, уз обећање да ће му дати десет хиљада фунти сребра и да ће му убудуће бити покоран и веран слуга. Лазар је преговарао такође с босанским баном Твртком, који је био непријатељ Николин, и молио га да му помогне у овом подухвату.

Угарски краљ му је одмах послао хиљаду копљаника под заповедништвом Николе Горјанског, који је тада био бан Срема, а бан Твртко је лично дошао са својом војском. Здружени тако, сви заједно уђоше с кнезом Лазаром у Николину земљу и ставише све под огањ и мач. Видећи Никола да им се неће моћи одупрети ни супротставити, поче се повлачити према Приморју. Мада је дошао најпре под тврди град Клобук, који је био предао на чување некој властели званој Зорке, и поред многих добротина која је био учинио тој властели, није био примљен у утврђење. Пошто је видео да је издан, продужи према Требињу и Конавлима, али ни тамо није био радо примљен. Поставши свестан положаја у коме се налазио, замисли се мало куда би се кренуо да потражи спаса. У Дубровник није хтео да оде, јер се није поуздавао у тај град због немилосрдног рата који је с њим водио, мада је тада владао мир међу њима, већ се поврати натраг и уђе у свој тврди град Ужице. Кад је о томе био обавештен кнез Лазар, сместа похита тамо са својом војском и опседне га. Пошто је на разне начине јуришао на град, а нарочито ватром, његови се браниоци, кад више нису могли одолевати, предадоше.

И тако пакосни Никола би заробљен са свом својом имовином. Као заробљеник био је предан на чување некој властели, смртним својим непријатељима. Њихов поглавица је био Стефан Мусић, који му је, по тајном одобрењу кнеза Лазара, дао ископати очи. Тако слеп, боравио је неко време у једном манастиру; касније, идући од места до места, на крају се повуче у Зету код Балшиних синова да би код њих некако животарио. Ту је завршио своје дане 1374.године. На тај начин Никола Алтомановић, који никада није хтео живети у миру и пријатељству било с ким, беше кажњен за своја зла дела. Од земље и крајева које је он држао сваки савезник узео оно што је било на његовим границама, сем Требиња, Конавала и Драчевице, које заузеше Балшини синови, мада не узеше учешћа у овој рату.

М.Орбин

ПОВЕЉА КНЕЗА ЛАЗАРА МАНАСТИРУ ГОРЊАКУ из 1380. године

Богоспознајна је и сведарна свака царска реч господина нашег Исуса Христа који од небића биће створи и људску природу изнад свих твари удостоји. Није јој (људској природи) даровао само да влада над свим тварима на земљи рођених, већ јој и од својега бића придодаше, то јест разумне ствари из кала начини и самосвојну људску природу створи. Онима што га топло и саосећајно воле – својега бића очинство је обећао, онима што га жељно ишту – синовство његово слободно је даровао и онима што подражавају добровољно његовим страдањима, која је изабрао за наше спасење – већима од свега створио је славно васкрсење своје на радост, ради чега је одредио као посредницу пречисту Владичицу нашу Богородицу, заступницу нашу и заштитницу и заклон поуздани и помоћ, од које се и ја надам милост да добијем на страшном и нелицемерном суду господина нашег Исуса Христа, пред којим анђели са арханђелима стоје.

Због тога и ја правоверни кнез Лазар, самодржац све Српске земље, постарих се мало ово приношење да принесем Владичици мојој, пресветој Богородици, и сазидих цркву на месту званом Ждрело Браничевско и приложих и уредих сваким потребама, колико је добровољно дому пречисте Богородице.

БОЈ КОД ПЛОЧНИКА 1387. године

Када су изасланици Мурат–Бегова изашли пред Лазара, овако су му говорили: “Чуј нас, кнез Лазаре. Нас је овамо послао велики и старховити краљ, наш господар Мурат–Бег, господар Турске и свих земаља које зависе од ње, и ми ти у његово име изјављујемо, да ти он поручује, да му дођеш и да му се покориш, онако као што знаш да су учинили твоји суседи (...), изјавив му своју поданост. Ако желиш остати на миру, онда му отвори своју земљу кад дође, и он ће те наградити милошћу и љубављу својом, ако то учиниш. Будеш ли пак упоран и почнеш ли му се противити, и не учиниш ли му по жељи, ми имамо налог рећи ти, да ће наш господар Мурат упасти у твоју земљу с више оружаних војника него што има зрна у овој врећи”.

На ово су одрешили врећу, и показали му шта је у њој било. Пошто је кнез Лазар саслушао ову посланичку беседу, одлучио је одмах одговорити на њу с умереношћу и не хотећи им открити своје праве намере и своју мисао, рекао им је: ”Завежите врећу. Ја видим шта је у

њој. Тако исто сам од вас добро чуо и разумео поруку Муратову, на коју ћу вам одговорити за три дана, пошто она захтева да се о њој промисли и посаветује за то време”. Они му одговорише: “Мудро говориш”. На ово су провели три дана у очекивању кнежева одговора.

Да вам међутим сада кажем, шта је радио кнез Лазар за три дана, у чијем је року било да даде одговор. Он је сабрао у свој замак четири хиљаде које петлова које кокошака, затворио их је, и за три дана их је оставио да гладују. Када је стигао трећи дан, и када је ваљало одговорити, онда су му се поново јавили Муратови посланици. Кнез Лазар их је позвао к себи на чардак, одакле се гледало на двориште, и рекао им је: “Седните овде поред мене да вам покажем нешто ново па ћу вам за тим одговорити”. Не знајући на шта он циља, поседали су посланици поред њега. Двориште је било велико и пространо; врата замка су била затворена, а људи његови стајали су припремни да изврше дати им налог. Отворише се једна или две одаје, у којима је била затворена живина, која је гладовала пуна три дана. Пред њу је изручена врећа проса, и петлови и кокошке навалише на ово тако, да су за мање од пола часа све појели, а како су били изгладнели, појели би јамачно и много више.

Тада се кнез Лазар окренуо весницима Муратовим и овако им је говорио: “Видесте ли честита господо како ове кокоши покупише и позобаше просо, које ми је послао Мурат да ме њиме застраши? А да га је било, могле би га још много више појести”. Они му одвратише: “Зашто нам то кажеш?” “За то”, рећи ће им он, “што се одговор који имам да вам дам, налази у примеру који вам показах. Мурат ми показује да ће у земљу моју послати безбројну војску, ако му се не бих покорио. Реците му дакле од моје стране, да ћу је ја чекати, али да ће бити уништена све што дође, као ово просо што га позобаше ове кокоши”.

Када су посланици Муратови саслушали одговор кнеза Лазара, дали су се у дубоке мисли. По том су се опростили с њиме и кренули се на пут, и дуго су јездили докле нису стигли на место где је био Мурат са својом великом војском. Испричали су му ово што сте чули, према чему је излазило да кнез Лазар не води много рачуна о његовим претњама. Мурата је овај одговор јако расрдио, те је рекао да на томе неће остати, и да ће он ући у његову земљу и у Угарску, хтео то кнез Лазар или не; да ће уз то сву кнежеву земљу разорити због тако дрскога и гордога одговора.

Сад треба да вам кажем шта је по том учинио кнез Лазар. Осећајући да му од Мурат-Бега прети опасност (...) он се увелико према томе почео спремати, те је одмах послао поруке по свој својој земљи свима витезовима и уопште свима онима који су били за борбу, и способни да чувају и бране границе и пролазе, куда би Мурат хтео да уђе у Угарску, те им је строго наложио да буду приправни поћи на границу, чим би им он послао књиге или улаке, пошто више није било ни једнога дана за губљење, и пошто се Мурат већ налазио са свом својом силом у Високој-Ложи, а сваки је требао да припомогне заштити и одбрани Светог Хришћанства. Сви су кнеза послушали и дошли на његов позив, док се он сам увелико спремао. Било их је много који су и незвани дошли, пошто су сазнали за намеру да се појача наша вера и да се сатру неверници. Кнез Лазар је међутим учинио још нешто: наредио је да се исече шума, па је исечене трупове исполагао и изукрштао тако да Турци нису могли ни наћи старе ни прокрчити нове путеве. За том је лично отишао на изванредан пролаз којим је имао да прође Мурат-Бег са својом војском да би ушао у Угарску. Исти кнез Лазар је довео собом на овај пролаз око десет тисућа стрелаца, па је уз то поставио с

обе стране пута и прилаза више од две хиљаде сељака, наоружаних великим секирама, с наредбом да обарају дрва и закрчују путеве, кад за то наступи тренутак.

Пошто је ово било учињено, он се обратио онима што су га окруживали: “Знајте господо”, рекао им је, “да ће Мурат поуздано доћи, пошто нам је то јавио. Будите дакле сви храбри, те помозите да се овај теснац одржи, јер ако га Турци освоје, сва је Угарска у опасности да буде изгубљена. Ми смо на јаком положају. Сваки од нас вреди четворицу. За нас је уосталом часније поштено изгинути, бранећи нашу дедовину и Христову веру, него да у ропству и сраму живимо под неверним псима, мада је Мурат несумњиво јунак и целомудрен у својој вери”. Сви су му на то одвратили: “Господару, ми ћемо с тобом сачекати овде догађаје. На вољу је Турцима да дођу. Ми смо готови да их храбро дочекамо”.

О свим овим мерама Турци нису знали ништа, као ни о чувању пролаза; јер је кнез Лазар бојећи се ухода и страхујући да све ове припреме не дођу до знања Мурату, поставио по богазама поуздане људе, у које је имао исту веру као у себе сама, те су ови предупредили да ни дању ни ноћу нико не прође ни к Турцима ни од њих. Мурат-Бег није заборавио своју намеру; али је изјавио да ће послати војску да види и посети државу кнеза Лазара на његову велику штету, јер није хтео да се сматра да је лажа у ономе на шта се зарекао. Он је дакле опремио око 60 хиљада својих војника (...) ставио им је начело шетири војводе своје вере и из свог дома: војводу од Меке, чувара Мисира, Афалорија од Самарије и кнеза од Кордове по имену Ибрахима и на растанку им је овако говорио: “Пођите са свом својом војском и уђите у државу кнеза Лазара, и сву је уништите. А чим сазнам да сте се у њој утаборили, похитаћу к вама са свом осталом мојом силом. Хоћу да под моју власт покорим сву Угарску, а затим Краљевину Немачку која ми је намењена. Вешци из моје земље и видовњаци из Мисира тврде, да ја треба да постанем краљ и господар целог света. Рим је место где бих најрадије ишао и које бих највећма волео видети, јер ми оно припада по праву наслеђа, пошто су га наши преци били освојили и њиме више пута владали. Тако хоћу да носим круну којом ће ме крунисати када их тамо доведем: калиф багдадски, каган татрски и султан вавилонски”. Клекнув пред Мурата ови су му одговорили да ће извршити његову жељу и његову вољу, па су се затим опростили с њим с својих 60 хиљада, међу којима је било 20 тисућа најкршних, најхрабријих и најбоље наоружаних у целој Турској, који су имали да дејствују у првим редовима.

Сва ова војска је мирно путовала све док није стигла до планина Лазаревих. На улазу у државу његову нису наишли Турци ни на какву сметњу, те су тако прва извидничка одељења ушла у њу. Овим одељењима заповедали су војвода од Меке и мисирски војвода и та извидница је прошла кроз заседу кнеза Лазара. А када су кнез и Угри видели да их је доста прошло, онда су одмах наредили радницима да се даду на посао, да обарају дрвље, нарочито високе јеле и да их бацају попреко овима, на тај начин су закрчили све прилазе, који су ускоро били позатварани. Није било више те људске снаге, која би могла ићи унапред. Тако је било опкољено на 30 хиљада Турака, на које су Угри живо кидисали, и које су у тешкој мери притеснили с обе стране из шума, да су ту сви заглавили, те ни један није могао умаћи, па су тако погинуле и обе њихове војводе. Неколицина су држали да ће се спасти склонив се у шуму; али у томе нису успели јер су гоњени и поубијани до последњег. Они, пак из позадине, који нису могли проћи због закрчености путева вратили су се к Мурату и испричали су му велику несрећу која је задесила његове војнике. На ове гласове Мурат се тако замислио као никад дотле, и одмах је сакупио своје саветнике, да са њима одлучи шта сад да се ради, јер је ту пропао цвет његове коњице (...).

Жан Фроасар, Кронике

КНЕЗ ЛАЗАР ГОВОРИ СВОЈИМ ВОЈНИЦИМА ПРЕД БИТКУ НА КОСОВУ

уда, куда су ишчезле, храбри другови моји, оне ваше ретке врлине, чврстина и одважност с презиром саме смрти, врлине које су вас до данас, на огромну славу читаве Србије, уздигле изнад звезда? Шта можемо учинити? Можемо умрети, али као људи. Можемо изгубити живот, али себи на част, а на штету противника. Можемо учинити да нам пре дође онај коначни крај до којег сви рођени долазе, али на нашу корист, а на пропаст непријатеља. Зар није много боље славно умрети него срамотно живети? Зар се икад може боље умрети него пре но што се жели смрт? Кажите ми, ако пристанете да будете њихови робови, зар нећете умрети као и други, кад сви морају умрети?

Умрећете свакако, али уз бескрајно мучење, прекор, стид и срамоту не само вашу него читаве ваше земље. Ох, зар није боље, кад се већ једном мора умрети, умрети наоружан и као частан човек него умрети и го, и у ланцима, и преклан као животиња? Ако сте уверени да свакако морате умрети, каква је то наивност ваша бојати се нечега што нико не може избећи. Смрт се не избегава одлагањем, али се зато много умањује слава кад се настоји да се избегне. Зар је смрт друго него свршетак и крај свих зала? Она, колико нам разум каже, не може бити тешка, јер бива у једном часу; ни горка, јер с њом престају све муке и патње; а зацело ни бедна ни досадна, јер бива само једном.

Ако је, дакле, смрт таква, зашто је се толико бојимо? Зашто да избегнемо једну смрт, мислимо ли умирати хиљаду пута на час? Нека бежи, нека бежи из ваше памети, из непобедиве словенске крви помисао на предају и ропство. Ако се даље не може живети, умримо међу својим непријатељима, и то умримо наоружани против наоружаних. Други народи умиру на перју, обрвани годинама, истрошени временом, мучени грозницом и хиљадама разних невоља: једино Словени умиру од мача, од мача умиру једино Словени. Али убијајући део непријатеља и освећујући себе тако да и сами непријатељи, па макар били победници, увек оплакују њихову смрт. А ко зна, ако се одлучимо да будемо Словени, то значи славни и победници до сада у борби за сва места која газимо ми и која су газили наши преци, или да бар будемо људи који могу руковати мачем и знају храбро убијати и бити убијени, ко зна, рекох, да ми нећемо убијати њих исто тако добро као и они нас? Срећа помаже смеле, а не доноси победу број, већ храброст војника и мудрост заповедника. На нашој је страни сва правда, јер је непријатељ ушао у нашу земљу и заузео многа места. У нужди смо која обично чини смелим и највеће кукавице; имамо толико оружја да ће нам, ако га будемо храбро употребити, или отворити пут свуда, или створити тако велико друштво да ће сами непријатељи и остали оплакивати нашу смрт. Ако, дакле, ми ставимо све на коцку и, готово у очајању за свој спас, супротставимо се и храбро нападнемо непријатеља, уверићете се како очајање увек извлачи човека из невоље и доводи најчешће до највишег ступња задовољства о којем је једва и сањао.

Не пустише га да настави, нити сачекаше друге разлоге када их поново захвати пређашњи занос, па сви без разлике и са свих страна, распаљени древним словенским бесом, повикаше: „У бој, у бој!”

М. Орбин

НАТПИС НА КОСОВСКОМ МРАМОРНОМ СТУБУ

Човече који српском земљом ступаш,
било да си дошљак или овдашњи,
ма ко да си и ма шта да си,
када дођеш на поље ово,
које се зове Косово,
по свему ћеш угледати пуно костију мртвих,
те са њима у камену природу,
мене крстозначнога и као стег
видећеш како посред поља усправно стојим.

Да не проминеш и не превидиш
Као нешто залудно и ништавно,
но молим те, приђи и приближи се мени,
о вољени,

и размотри речи које ти приносим,

ОСТАЦИ КРУШЕВАЧКЕ ТВРЂАВЕ

и из тога ћеш разумети због ког узрока
и како и зашто стојим ја овде,
јер истину ти говорим,
ништа мање од живога,
да ћу вам изнети у суштини све што се збило.
Овде негде (бејаше) велики самодржац,

чудо земаљско и рига српска,

звани Лазар, кнез велики,
побожности непоколебими стуб,
богопознања пучина и мудрости дубина,
огњени ум и заштитник странаца,
тужних смиловање и утешитељ,
који воле све што Христос хоће.
Уз овога ја сам по својој вољи
и са свима својима, безбројним мноштвом,
колико је под руком његовом.
Мужеви добри, мужеви храбри,
мужеви ваистину у речи и у делу
који се блистају као звезде светле,
као земља цветовима шареним,

одевени у злато и камењем драгим украшеним;

грб Бранковића

Грб Лазаревића

многи коњи изабрани и златоседлани,
сведивни и красни коњаници њихови.
Свеплеменитих и славних
Као кава добар пастир и вођа,
Мудро приводи јагањце духовне
и да у Христу добро скончају
и (приме) мучења венац
и вишње славе учесници буду.
И тако сложено велико мноштво
заједно са добрим и великим господином,
добром душом и вером најтврђом,
као на дворану красну и многомирисну храну
на непријатеља се устремише
и правог змаја згазише
и дивљу звер умртлише
и великог противника
и неситог ада свепрождирућег,
вели Амурата и сина његова,
аспидин и гујин пород,
штене лавово и василисково,
па са њима и не мало других.
О, чуда Божијих судбина,
ухваћен би храбри страдалац
безаконим агаренским рукама
и крај страдању лепо сам прима
и мученик Христов постаје
велики кнез Лазар.
Не посече га нико други, вољени,
до сама рука тога убице, сина Амуратова,
и све ово речено сврши се
лета 6897 (од стварања света), индикта 12,
месеца јуна 15, у уторак,
а час је био шести или седми,
не знам, Бог зна.
Свети деспот Стефан (Лазаревић)
Син кнеза Лазара

5. СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ДОБА ОСМАНЛИЈСКОГ ОСВАЈАЊА

ПРИПОВЕСТ О СРБИМА И ЊИХОВА ПОГИБИЈА НА МАРИЦИ

Причају да су неверници Срби, који се беху скупили, продужили пут право и дошли близу Једрена. Лала Шахин покупи газије које беху спремне, па их поведе у сусрет према неверницима. Навече, кад се спусти мрак, нареди да затреште добоши. Ослонивши се на Бога вишњег кликнуше исламско вјерују: “Бог је највећи”! Лала Шахин са газијама навали као соко кад се залети на чавке. Неверник се заустави. Чим неверници чуше бубњање добоша, ударише један на другога. То се догодило поред реке Марице. Највећи број неверника сручи се у реку. Подавише се. Од тих неверника мало се који спасе. Што претече, све је било побијено. Неке по путу стигоше и уништише. Сад то место зову Српска Погибија. Кад су неверници бојом помоћи били разбијени, одоше.

Мехмед Нешрија

ИНОК ИСАИЈА УЗ ПРЕВОД ПСЕУДО-АРЕОПАГИТА

Последице битке на Марици (одломак)

А књигу ову светог Дионисија (Ареопагита), велим, у добра времена почех, када божанствене цркве и Света Гора рају подобно цветаху, као неки сад крај извора увек напајан; а сврших ту у најгоре од свих злих времена, онда када разгневи Бог хришћане западних крајева, и подиже деспот Угљеша све српске и грчке војнике, и брата свога Вукашина краља, и друге велможе многе, негде до шездесет тисућа изабране војске, и пођоше у Македонију на изгнање Турака, не судивши да гњеву божју нико није моћан противстати. Те не изгнаше, но сами од њих убијени бише, и тамо кости њихове падоше, и непогребени осташе, и веома много мноштво једни од оштрице мача умреше, а други у ропство одведени бише; неки од њих спасоше се бекством и дођоше.

И толика нужда и зло љуто обли све градове и крајеве западне, колико ни уши слушаше, ни очи видеше. А по убијању мужа овог храброг деспота Угљеше просуше се Измаиљани, и полетеше по свој земљи, као птице по ваздуху, и једне од хришћана мачем клаху, друге у ропство одвођаху. А оне који су остали смрт прерано поже. Они који су од смрти остали глађу погубљени бише. Јер таква глад би по свим крајевима, каква не би од постанка света, ни потом таква, Христе милостиви, да буде. А оне које глад не погуби, ове допуштењем божјим вуци ноћу и дању нападајући ждераху. Авај, јадан призор би да се види. Оста земља од свих добра пуста: и људи, и стоке, и других плодова. Јер не би кнеза, ни вође, ни наставника међу људима ни да их избавља ни да спасава, но сви се испунише страхом измаиљанским, и срца храбра јуначких људи у најслабија срца жена претворише се. У то време и српске господе седми, мислим, род крај прими. И уистину тада живи оглашаваху за блажене оне који су раније умрли. И верујте ми не ја, који сам незналица по свему, но и онај премудри међу Јелинима Ливаније не би могао писањем представити нужду која постиже хришћане западних крајева.

Стари српски записи и натписи.

ДЕСПОТ ЈОВАН УГЉЕША
МАНАСТИР ВАТОПЕД

КРАЉ МАРКО

БИТКА НА РОВИНАМА

После битке на Косову, пошто је учврстио своју власт у Турској, Бајазит је кренуо против влашког војводе Мирче 1395. године. Уз султана су као вазали ратовали српски феудалци. О учешћу српских феудалаца у рату султана Бајазита у Влашкој говори Константин Филозоф, у биографији деспота Дтефана:

После овога замисли онај горди и величави (Бајазит) рат на Угро – Влахе, и подигавши се са свима силама своји дође, и прешавши Дунав 6903, у биткама сукобише се са великим и самодржавним војводом Јованом Мирчом, где је била неисказана множина крви проливена. Тада погибоше краљ Марко и Константин (Дејановић). А ту се нађе у овој бици са свима господарима и овај кнез Стефан, о коме ми говоримо. Јер сви ови беху са Исмаилћанима, ако и не са вољом, а оно по нужди, тако да кажу за блаженога МАРКА да је рекао Константину: „ Ја кажем и молим господа да буде хришћанима помоћник, а ја нека будем први међу мртвима у овом рату „.

К. Филозоф

КОД ДЕСПОТА ЂУРЂА

Бертрандон Де Ла Брокијер је 1432. године отпутовао на Блиски Исток и вратио се крајем следеће године у Француску, преко Мале Азије, Балканског полуострва и средње Европе. На пут га је послао бургундски војвода Филип Добри. У свом путопису, који је писао двадесет и две године после свог повратка, описује поред осталог и сусрет са српским деспотом Ђурђем Бранковићем:

„ Стигох у једну варош звану Никодем (Некудим) (близу Смедерева), варош сличну селу, у врло лепом и добром крају. И борави речени деспот Рације у тој реченој вароши стога што се она налази у врло лепим шумарцима и рекама погодним за сваки лов на дивљач и за лов са соколима. И затекосмо у пољу реченог господара, који је пошао да лови са соколима на реци, а са њим су била и његова три сина и око педесет коњаника, а и један Турчин, који је дошао да тражи у име великог Турчина, да му пошаље свога сина и своје људе на војску, као што је био уобичајено. Јер поред данка који плаћа, он треба да пошаље, када му Турчин затражи, свога другог сина, а са њим и 1000 или 800 коњаника. Поред тога, он му је дао једну своју кћер за жену (Мара), па се ипак страхује да му не би одузели целу државу. И би ми речено да су неки то помињали Турчину, а да је овај одговорио да овако добија више коњаника него да је (земља) у његовој руци, јер би је морао дати неком свом робу и (онда) не би имао ништа. И би ми речено да је та војска, коју Турчин скупља, била за Арбанију, пошто је оних 10000, које је тамо послао кад је био у Серу, било потучено, како ми рекоше.

Тај господар деспот има око 58 до 60 година и веома је леп владар и крупан човек и има троје мушке деце и две кћери, и од којих је једна удата за грофа од Сеја (Цељског). И деца су му врло лепа, а најстарији може имати двадесет година, а од остале двојице један шеснаест, а други четрнаест; за кћери не знам какве су. А када га речени изасланик, са којим сам ја био, поздрави у пољу, он му и руку пољуби, па га и ја пољубих у руку, јер је такав обичај. А сутрадан оде поменути изасланик на његов двор да му учини подворење, а са њим одох и ја тамо где је било доста његових, који су веома лепо и стасити људи и носе дуге косе и браде, јер се сви држе грчке вере. И видех у тој реченој вароши једног бискупа и једног магистра теологије, који су ишли у изасланство цару у Цариград, од стране светог Базелског сабора...“.

ЂУРЂ БРАНКОВИЋ У ДУБРОВНИКУ

У записницима дубровачког већа има доста сачуваних бележака о томе, како су Дубровчани у средњем веку дочекивали српске владаре, када су долазили у Дубровник. Приликом таквих посета дубровачко је веће прописивало подробан церемонијал за дочек и провод својих гостију. У мерама, које је тада предузимала дубровачка влада види се очита тежња да се госту што боље угоди и да они и његова свита понесу из Дубровника што боље успомене. Посета владалаца у Дубровнику није наравно био чест и обичан догађај и стога је вест о доласку тако високих особа сасвим природно изазивала извесно узбуђење и у публици и код представника дубровачке власти. О доласку деспота Ђурђа у Дубровник забележено је у записима дубровачког Већа:

„ После пропасти Србије 1439 деспот Ђурађ који је живео у Угарској кренуо је јуна месеца у Дубровник. Стога је Дубровачка влада 21. јуна предузела мере за дочек деспота. Капетану у Трстеници наређено је, да кад деспот стигне у његове воде даде запалити десет

великих ватри, које ће горети дан и ноћ и које ће дању димом а ноћу пламеном давати сигнале да се деспот приближује.

Кад деспот стиже до Дубровника изаћиће пред њега пет племића на великој државној лађи. Деспот ће сам одредити пристаниште у Дубровнику, где ће се искрцати и сам ће изабрати кућу у којој ће становати. Кнез и Мало веће дочекаће га пред кућом коју он одреди себи за становање. Деспотову жену Ирину дочекаће 30 племића.

Деспоту је понуђено да изабере за становање или кућу дубровачкох архиепископа или кућу Радослава Павловића или кућу Николе Минчетића. Очеvidно да су то биле најбоље куће у то доба у Дубровнику.

Изабран је опет одбор од њих тројице, који ће се бринути за намирнице, за које могу издавати до 60 дуката дневно. Од намирница ће се давати: 10 балона вина, 15 овнова, 30 пилића, 400 хлебова, затим чираци и потребан восак за осветљење 20 мерица жита дневно за хлеб.

Ако деспот остане више од три дана у Дубровнику приредиће се „ један величанствен банкет „ у великој сали за седнице.

Биће изабрана три или пет племића који ће бити на служби деспоту ујутру и увече. Одлучено је да му се учини поклон од 200 дуката у намирницама.

После четири дана (25. јуна) дата је барка двојици дворана деспотових да пођу у сусрет своме господару. После два дана изабрана су два племића који ће ићи да позову деспота Ђурђа у Дубровник.

Али деспот још увек није долазио. Почетком јуна дубровачка влада је поново решавала о мерама, које ће предузети за деспотов дочек: 21. је одбор за дочек решио да „ спреми две куће уа деспота и његову свиту и да се у сваку од њих метну три кревета, клупе и ћилимови. После четири дана 28. јуна решило је Веће умољених да за сваки ручак и вечеру деспотову може потрошити по 50 дуката. У исти мах је решено да му се поклони дају тек када буде полазио из Дубровника. За пут ће му се ставити за расположење једна од великих државних галија. Поклони деспоту у намирницима и чоји биће у вредности 1200 дуката. Понуђена му је употреба једне галије за август и септембар.

По том церемонијалу дочекан је Ђурађ бранковић „.

Кад је турски султан протестовао против дочека деспота у Дубровнику, Влада је издала наредбу својим посланицима на Порти, да овако представе деспотов боравак у Дубровнику:

„ Господин деспот је пошао из Угарске и кренуо се ка Дубровнику са млетачке територије. Он је пошао са својим дворјанима на једној великој галији и са неколико малих лађа у своје земље у приморју. Када је пролазио поред дубровачког пристаништа одлучио је да се задржи у пристаништу, да се одмори са својом дружином. Кад је дубровачка Влада видела да је дошао деспот и да нема собом никога од страних људи, него само своје дворане, она је узела на ум да су дубровачки трговци увек били радо виђени и да је добро увек са њима поступано у свима земљама које је држао деспот, док је био у свом господству и да је увек добро живео и хумано поступао са Дубровчанима. Стога да не би дубровчани изгледали незахвални и без признања примила га је дубровачка влада као пријатеља и учинила му је почаст. После тога он се са целом својом пратњом вратио на поменути галију и на лађе које су стално стајале и чекале га. Али и да нису дубровчани били у добрим и пријатељским односима са деспотом ипак му дубровачка влада не би одрекла и забранила да уђе у Дубровник да се одмори „.